

บทที่ 2

การลงโทษทางอาญาและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ

ในบทนี้จะศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีทางอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษผู้กระทำผิดและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมว่ามีความหมาย ความเป็นมา หลักเกณฑ์ ความเหมาะสม ตลอดจนความจำเป็นที่จะต้องลงโทษผู้กระทำผิดอย่างไร เพื่อที่จะใช้เป็นพื้นฐานความคิดในการศึกษาและวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของการบังคับใช้มาตรการควบคุมโดยใช้ศูนย์ควบคุมและแนวทางการบังคับใช้ศูนย์ควบคุมสำหรับประเทศไทยในบทต่อไป พร้อมกับศึกษาถึงแนวความคิดของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำซึ่งเป็นแนวความคิดพื้นฐานของมาตรการควบคุมโดยใช้ศูนย์ควบคุม โดยจะกล่าวถึงความหมายและรูปแบบของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ แนวทางการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำในต่างประเทศและแนวทางการบังคับใช้ที่ได้มีการดำเนินงานอยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน เพื่อจะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญ พัฒนาการ และหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำที่เป็นสากล

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษทางอาญา

2.1.1 ความหมายของโทษทางอาญา

ความหมายของโทษทางอาญาโดยทั่วไปนั่นคือ ผลตอบแทนที่ผู้กระทำผิดต้องได้รับจากการกระทำผิดของตน โดยหลักเกณฑ์ต่างๆที่ใช้ในการพิจารณาถึงสภาพของโทษทางอาญานั้นก็มีผู้ให้คำนิยามต่างๆกันไป เช่น

การลงโทษทางอาญาต้องพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับความยากลำบาก ถ้ามีเพื่อให้ผู้นั้นได้รับความลำบากก็เรียกว่าการลงโทษ แต่ถ้ามีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสังคมโดยการควบคุมตัวผู้นั้นไว้หรือจัดการอบรมหรือรักษาผู้นั้น แม้ในการนั้นจะมีผลทำให้ผู้รับการปฏิบัติได้รับความลำบากด้วยก็ยังไม่ควรถือเป็นการลงโทษทางอาญา¹⁾

---

¹⁾ อุททิศ แสงโกติก, กฎหมายอาญา ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2525), หน้า 18.

ความหมายของโทษอาญาต้องพิจารณาจากสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ ลักษณะของโทษอาญา การใช้โทษอาญา และธรรมชาติของโทษอาญา ซึ่งเราสามารถที่จะให้ความหมายของโทษอาญาได้ว่า โทษอาญาคือผลร้ายที่ผู้กระทำผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา โดยผู้ซึ่งมีอำนาจให้ผลร้ายจะต้องมีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด และผลร้ายที่ผู้กระทำผิดได้รับนั้นเป็นการตอบแทนการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งการตอบแทนนั้นจะมีลักษณะตำหนิผู้นั้น²⁾

หรืออาจกล่าวได้ว่าโดยพื้นฐานแล้วการลงโทษก็คือการทำให้ผู้หนึ่งผู้ใดประสบผลร้ายเนื่องจากการที่ผู้นั้นได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติและกฎเกณฑ์ของสังคมนั่นเอง ซึ่งหลักเกณฑ์ตามคำนิยามดังกล่าวอาจไม่สามารถแบ่งแยกได้ชัดเจนเต็มที่ แต่สำหรับประเทศที่มีประมวลกฎหมายอาญาปัญหานี้ก็ง่ายเข้า เพราะประมวลกฎหมายอาญาส่วนมากระบุไว้ว่าโทษมีอะไรบ้าง* ดังนั้นเมื่อพิจารณาในแง่กฎหมายแล้ว บทบังคับอย่างอื่นซึ่งอยู่นอกจากที่ได้ระบุไว้ว่าเป็นโทษ ก็ย่อมไม่ใช่โทษ ทั้งนี้ถึงแม้ว่าเมื่อพิจารณาจากสภาพและวัตถุประสงค์จะไม่แตกต่างไปจากโทษก็ตาม³⁾

2.1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การลงโทษ

2.1.2.1 การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

ทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้เป็นทฤษฎีที่มองย้อนกลับไปถึงอาชญากรรมที่เกิดขึ้นมาแล้วเป็นสำคัญ และการลงโทษตามทฤษฎีนี้ก็มิขึ้นเพื่อเป็นการตอบแทนต่อพฤติกรรมการกระทำผิดที่เกิดขึ้นมาแล้วเท่านั้น⁴⁾ ซึ่งเป็นลักษณะของปฏิกริยาสังคมตั้งแต่ในสมัยโบราณมาแล้วที่มุ่งจะกระทำต่อผู้กระทำผิดในลักษณะการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนอันเป็นความหมายเดียวกันกับวัตถุประสงค์การลงโทษข้อนี้ โดยมีลักษณะเป็นการลงโทษเพื่อแก้แค้นต่อพฤติกรรมเลวร้ายซึ่งผู้กระทำผิดสมควรจะได้รับเพื่อเป็นการตอบแทนต่อการกระทำของตน

² สหธน รัตนไพจิตร, "วัตถุประสงค์ของการลงโทษ: ศึกษาเฉพาะกรณีประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 10.

* เช่นในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ที่บัญญัติว่าโทษมี 5 ประเภท คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และ ริบทรัพย์สิน

³ อุททิศ แสนโกศิก, หลักกฎหมายอาญา: การลงโทษ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2529), หน้า 1.

⁴ C.M.V. Clarkson and H.M. Keating, Criminal Law: Text and Materials, 4th ed. (London: Sweet & Maxwell Limited, 1998), p. 27.

การตอบแทนในลักษณะนี้เป็นปฏิกิริยาตอบสนองที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนและเป็นความรู้สึกที่ต้องเกิดขึ้นทุกครั้งที่เกิดการกระทำผิดขึ้นโดยเฉพาะในช่วงแรกๆหลังจากการกระทำผิดเกิดขึ้น ซึ่งด้วยเหตุผลเหล่านี้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนจึงเป็นทฤษฎีการลงโทษที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายที่สุดว่าทำไมต้องมีการลงโทษผู้กระทำผิด และยังเป็นทฤษฎีการลงโทษที่ประชาชนในสังคมให้การสนับสนุนมาโดยตลอดตั้งแต่ในอดีต⁵

ทฤษฎีนี้ถือว่าการลงโทษเป็นการชดใช้ให้แก่สังคมในความผิดที่ผู้กระทำได้กระทำลงไป โดยนำสิ่งที่ดีของเขาไปจากสังคมกลับคืนไปให้สังคมเดิม เช่น ผู้กระทำผิดฆ่าสมาชิกในสังคมก็จำเป็นต้องนำชีวิตของตนกลับคืนมาชดใช้ให้กับสังคม การที่ผู้กระทำผิดได้ก่อให้เกิดความไม่สงบสุขขึ้นในสังคมก็จำเป็นที่สังคมจะต้องแก้แค้น (revenge) ทดแทนโดยการลงโทษด้วย ในอดีตนั้น การลงโทษเป็นการกระทำตอบแทนแก้แค้นผู้กระทำผิด ถือกันว่าเมื่อบุคคลหนึ่งได้กระทำความผิดต่อบุคคลหนึ่ง อีกฝ่ายก็มีสิทธิที่จะกระทำการตอบแทนแก้แค้น แม้จะเป็นสิ่งที่ไม่สมควรก็ตาม จึงมีกฎหมายที่เรียกว่า เล็กซ์ เทลเลียนนิส (Lex talionis) คือกฎหมายการแก้แค้น เช่น ถ้าฝ่ายหนึ่งเสียตาไปข้างหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งก็มีสิทธิเอาตาของอีกฝ่ายได้ข้างหนึ่งเหมือนกัน⁶ หรือที่เรียกว่า “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน”

วัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้ได้มีพัฒนาการจากอดีตมาเป็นเวลานาน อันจะเห็นได้จากลักษณะการลงโทษผู้กระทำผิดในสมัยโบราณจะกระทำด้วยวิธีการที่ทารุณโหดร้ายและรุนแรง เพื่อให้ผู้กระทำผิดต้องทรมานและเจ็บปวดยิ่งกว่าผลจากความผิดที่ตนเองได้กระทำไว้ ในสมัยต่อมาได้มีการพิจารณาถึงเรื่องความยุติธรรมในระบบการลงโทษมากขึ้น โดยพยายามหาจุดที่เหมาะสมในการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำผิดให้เป็นเพียงการลงโทษให้เท่าเทียมกับความผิดที่ผู้กระทำผิดได้กระทำขึ้นหรือให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษเท่ากับระดับความรุนแรงของความเสียหายที่ผู้กระทำผิดได้ก่อขึ้นเท่านั้น ไม่ให้แก้แค้นทดแทนจนเกินเลยไป โดยทางทฤษฎีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดสมัยใหม่จะมีคำว่า Just Desert ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกับคำว่า Retribution ซึ่งก็แปลว่าการแก้แค้นทดแทนเช่นกัน การแก้แค้นทดแทนในลักษณะของ Just Desert นั้น จะเป็นไปในมุมมองที่ทันสมัยและได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงแล้ว มีลักษณะที่เน้นหนักถึงการพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดโดยคำนึงถึงการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในภาพรวมรอบด้านอย่างยุติธรรมมากยิ่งขึ้นและมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมและ

⁵ Ira J. Silverman, *Corrections A Comprehensive View*, 2nd ed. (California: Thomson Learning, Inc., 2001), p. 21.

⁶ นवलจันทร์ ทัศนชัยกุล, *การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2532), หน้า 13.

ความจำเป็นในการลงโทษด้วย การลงโทษในรูปแบบต่างๆ เพื่อแก้แค้นทดแทนในความหมายของ Just Desert นี้ จึงต้องได้สัดส่วนกับระดับความรุนแรงของการกระทำและพฤติกรรมอาชญากรรมของตัวผู้กระทำผิด ซึ่งจากคำนิยามนี้จะสามารถแยกความแตกต่างของการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนในลักษณะของ Just Desert และ Retribution ได้ 2 ข้อคือ

1) ขณะที่ Retribution จะมุ่งแก้แค้นทดแทนบนหลักการของตาต่อตา ฟันต่อฟัน ซึ่งเป็นการมุ่งแก้แค้นเอาคืนอย่างเต็มที่โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยหรือเหตุผลอื่นใด แต่ Just Desert จะเน้นหนักแนวคิดการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนในลักษณะของการตำหนิผู้กระทำผิดตามความจำเป็น การแก้แค้นทดแทนในลักษณะของ Just Desert ต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ตัวของผู้กระทำผิดเอง พฤติการณ์แวดล้อมในขณะนั้น พฤติกรรมอาชญากรรมของตัวผู้กระทำผิด ตลอดจนความรู้สึกโกรธแค้นของสังคมประกอบด้วย แล้วจึงพิจารณาการลงโทษแก้แค้นทดแทนให้เหมาะสมกับการกระทำและพฤติกรรมของผู้กระทำผิดนั้น โดยเน้นหนักถึงการพิจารณาการลงโทษให้เพียงพอที่จะป้องกันไม่ให้สังคมมุ่งลงโทษแก้แค้นผู้กระทำผิดด้วยตนเอง อันเป็นเหตุผลสำคัญของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนซึ่งยังเป็นที่ยอมรับกันอย่างไม่ขัดแย้งในปัจจุบัน

2) หลักการพื้นฐานของ Retribution จะมุ่งเน้นวิธีการลงโทษที่สร้างความเป็นปวดทรมานและรุนแรง ซึ่งแตกต่างจาก Just Desert ที่มุ่งเน้นให้วิธีการลงโทษมีความสัมพันธ์กับระดับความร้ายแรงของอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และอาจไม่ต้องลงโทษรุนแรงกับผู้กระทำผิดทุกกรณีก็ได้ แม้จะมุ่งแก้แค้นทดแทนเช่นกันก็ตาม⁷ รูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดในปัจจุบันก็ถือได้ว่าเป็นการนำวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนตามแนวคิดแบบ Just Desert ไปใช้กับการพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดในทุกระดับแล้ว

2.1.2.2 การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)

แนวความคิดของทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งนั้น มีต้นกำเนิดมาจากความต้องการควบคุมอาชญากรรมในอดีตเมื่อ 200 ปีที่แล้ว ในสมัยของ Beccaria และ Bentham ตามหลักการของสำนักกฎหมายคลาสสิก (Classical School) ที่ถือว่าบุคคลทุกคนมีเจตจำนงอิสระ การที่บุคคลจะทำอะไรลงไปต้องมีการชั่งน้ำหนักความคุ้มค่าของผลประโยชน์ที่จะได้รับกับผลกระทบกระเทือนหรือผลเสียอื่นๆเสียก่อนเมื่อเห็นว่าประโยชน์ที่จะได้รับมีมากกว่าผลร้ายที่จะเกิดขึ้นจึงตัดสินใจกระทำการสิ่งนั้นๆลงไป โดยเมื่อข้อสมมุติฐานของทฤษฎีการข่มขู่ยับยั้งเป็นเช่นนี้ หลักการในการลงโทษตามทฤษฎีนี้จึงต้องกระทำให้เกิดผลกระทบและเกิดความรุนแรงตลอดจนผลเสียใน

⁷ Ira J. Silverman, *Corrections A Comprehensive View*. p. 21.

ลักษณะอื่นๆ แก่ตัวผู้กระทำผิดให้มากกว่าประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดจะได้รับจากการกระทำผิดนั้น เพราะเมื่อผลเสียจากการกระทำผิดมีมากกว่าผลดีหรือประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำผิดแล้ว ผู้ที่จะกระทำผิดก็จะสามารถชั่งน้ำหนักของผลดีผลเสียได้ และสามารถตัดสินใจไม่กระทำผิดในที่สุด

การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งมีหลักสำคัญอยู่บนพื้นฐานที่เชื่อว่าการกำหนดโทษและการลงโทษจะป้องกันการเกิดอาชญากรรมในอนาคตได้ เพราะผลเสียที่ได้รับจากการลงโทษจะมากกว่าผลดีที่ผู้กระทำผิดจะได้รับซึ่งจะทำให้เกิดการตัดสินใจไม่กระทำผิด การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งสามารถแยกวัตถุประสงค์การข่มขู่ยับยั้งได้ 2 แบบคือ การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งเป็นรายบุคคล (Specific Deterrence) และการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งเป็นการทั่วไป (General Deterrence) การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งเป็นรายบุคคลนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษแล้วอันจะเป็นการข่มขู่ยับยั้งให้ผู้กระทำผิดไม่กระทำผิดอีก เพราะบุคคลเหล่านี้จะไม่ต้องการเจอสภาพที่เลวร้ายของการลงโทษแล้ว ส่วนการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งเป็นการทั่วไปนั้น จะเกิดขึ้นเมื่อผู้ที่คิดจะกระทำผิดคนอื่นๆ จะไม่กล้ากระทำผิดเพราะเขาเหล่านั้นต้องการหลีกเลี่ยงการลงโทษที่กำหนดไว้และเคยมีผู้กระทำผิดอื่นได้รับการลงโทษมาแล้ว⁸⁾

เมื่อทฤษฎีนี้ถือว่าการลงโทษเป็นการข่มขู่ยับยั้งเพื่อให้ผู้กระทำผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก และเป็นตัวอย่างให้บุคคลอื่นๆ ในสังคมเกิดความหวาดกลัวต่อการลงโทษแล้ว ทฤษฎีนี้จึงใช้วิธีการลงโทษอย่างหนักต่อผู้กระทำผิดเพื่อให้ผู้กระทำผิดเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก และเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างให้คนอื่นเห็นว่าถ้ากระทำความผิดฐานนั้นแล้วก็ต้องรับโทษอย่างเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลให้คนอื่นเห็นตัวอย่างแล้วจะได้เกิดความเกรงกลัวจนไม่กล้ากระทำความผิด นักปกครองและนักบริหารในหลายๆ ประเทศมักจะยึดถือทฤษฎีนี้เป็นหลักในการลงโทษผู้กระทำผิด โดยทฤษฎีนี้ถือได้ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้กฎหมายบ้านเมืองมีโทษหนักมากเกินไปจนความจำเป็น

2.1.2.3 การลงโทษเพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดอีก (Incapacitation)

ทฤษฎีนี้ถือว่าการลงโทษเป็นการตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสกระทำความผิดขึ้นมาใหม่อีกครั้งโดยตัดออกไปจากสังคม ซึ่งอาจจะเป็นการชั่วคราว เช่น จำคุกหรือกักขัง หรือตัดออกไปจากสังคมเป็นการถาวร เช่น การประหารชีวิต การลงโทษผู้กระทำผิดตามทฤษฎีนี้เป็นเรื่องของส่วนรวมไม่ใช่เรื่องของส่วนตัว แม้ผู้เสียหายจะไม่ใส่ใจเอาความผู้กระทำผิดก็ยังคงรับโทษที่

⁸ Ibid., pp. 22-23.

เป็นความผิดอาญาแผ่นดินเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของสังคม โดยจุดมุ่งหมายการลงโทษเพื่อตัดโอกาสมิให้กระทำผิดอีกนี้ มุ่งใช้กับผู้กระทำผิดบางประเภทที่ไม่สามารถตอบสนองหรือไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันมิให้กระทำผิดอีกและการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูได้แล้ว เพราะผู้กระทำผิดเหล่านี้ไม่สามารถยับยั้งการกระทำผิดของตนเองได้ การที่เขาอยู่ยังอยู่ในสังคมย่อมถือได้ว่าเป็นเรื่องอันตรายตลอดเวลา การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดประเภทนี้จึงทำได้เพียงกำหนดสถานที่ให้เขาอยู่หรือกักขังเขาไว้เป็นเวลานานๆจนกว่าเขาจะหมดศักยภาพในการกระทำผิดหรือด้วยวิธีใดๆก็ตามที่จะทำให้เขาไม่มีโอกาสทางกายภาพในการกระทำผิดสร้างอันตรายต่อสังคมได้อีก โดยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเช่นนี้ถือเป็นหลักของทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้กระทำผิดซ้ำอีก

รูปแบบการลงโทษที่ตอบสนองต่อทฤษฎีการลงโทษนี้ที่ชัดเจนก็คือการประหารชีวิตผู้กระทำผิด และนอกจากนี้ก็มีในรูปแบบอื่นๆอีกในสมัยอดีตก็เช่นการเนรเทศให้ไปอยู่ในดินแดนอาณานิคมที่ห่างไกล การตัดมือหรืออวัยวะที่ใช้ในการกระทำผิด ส่วนในปัจจุบันก็อยู่ในรูปการห้ามออกนอกบ้านในเวลาที่กำหนด (Curfew) การยึดหรือถอนใบอนุญาตขับรถรถยนต์หรือการจำคุก เป็นต้น⁹ และด้วยเหตุผลในการตัดผู้กระทำผิดที่เป็นอันตรายออกจากสังคมจนกว่าจะสิ้นศักยภาพในการทำความผิดอีกตามทฤษฎีนี้ การลงโทษผู้กระทำผิดจึงมักกำหนดระยะเวลาการลงโทษที่ยาวนานกว่าการทำความผิดในลักษณะเดียวกันของผู้กระทำผิดอื่นๆซึ่งอาจยังได้รับประโยชน์และสามารถแก้ไขสาเหตุการกระทำผิดจากการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษอื่นได้ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงโอกาสในการก่ออาชญากรรมในอนาคตของผู้กระทำผิดแต่ละรายเป็นสำคัญด้วย

¹⁰ การลงโทษตามทฤษฎีนี้จึงเป็นอีกทฤษฎีหนึ่งนอกจากทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง และทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูที่มีการมองถึงประโยชน์ที่ทั้งผู้กระทำผิดและสังคมจะได้รับในอนาคต

2.1.2.4 การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เป็นคนดี

(Rehabilitation)

ทฤษฎีนี้ถือหลักมนุษยธรรมที่ว่าผู้กระทำผิดเป็นสมาชิกที่กำลังเจ็บป่วยของสังคม การลงโทษจึงมีวัตถุประสงค์เป็นการช่วยเหลือฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจให้กลับคืนสู่ปกติจน

⁹ C.M.V. Clarkson and H.M. Keating, *Criminal Law: Text and Materials*. p. 47.

¹⁰ Erika Fairchild and Harry R. Dammer, *Comparative Criminal Justice System*. 2nd ed. (California: Thomson Learning, Inc., 2001), p. 216.

สามารถจะกลับมาอยู่ร่วมกับสมาชิกคนอื่นๆของสังคมได้ตามเดิม โดยมีแนวคิดที่สำคัญว่าสาเหตุแห่งอาชญากรรมมิได้เกิดขึ้นเพราะความสมัครใจของผู้กระทำความผิด ฉะนั้นปัญหาอาชญากรรมจึงเป็นปัญหาที่สังคมจะต้องช่วยกันป้องกันมิให้เกิดขึ้น ซึ่งทำให้เกิดทฤษฎีการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือดัดนิสัยขึ้นมา ถือเป็นทฤษฎีใหม่ที่มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขไม่ให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำอีก การลงโทษไม่ได้มุ่งแต่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับการปฏิบัติตอบแทนที่เป็นผลร้าย ในทางตรงกันข้ามทฤษฎีนี้มุ่งจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้ประพฤติตนเป็นคนดีอยู่ในสังคมได้ต่อไป¹¹ อันถือเป็นทฤษฎีการลงโทษที่มีการพยายามนำมาบังคับใช้มากที่สุดในขั้นตอนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ ซึ่งแนวทางการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วยวิธีให้การดูแลแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและพยายามส่งกลับเข้าไปในสังคมตามเดิมแม้จะอยู่ในระหว่างเวลาที่ต้องรับการลงโทษ จากรัฐก็คือการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชนนั่นเอง โดยการลงโทษตามทฤษฎีนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ เพราะแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนเช่นนี้ปรากฏอยู่ในข้อเขียนหลายชิ้นของ Bentham ตั้งแต่ในอดีต แต่ส่วนที่ได้รับการพัฒนาและเป็นเรื่องใหม่ของทฤษฎีนี้คือ เทคนิคต่างๆที่ใช้ในการตรวจสอบและดูแลแก้ไขสาเหตุของพฤติกรรมการกระทำความผิดต่างๆให้ประสพผลสำเร็จมากขึ้นซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอันมีความแตกต่างจากทฤษฎีการลงโทษอื่นๆทั้งหมด

แนวคิดและวิธีการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะไม่ใช้การมุ่งลงโทษต่อผู้กระทำความผิดตามความผิดที่ได้ก่อขึ้นเท่านั้น แต่จะเป็นการลงโทษที่มุ่งใช้วิธีการในการลงโทษที่จะมีผลในการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อันเป็นสาเหตุของการกระทำความผิด และเมื่อผู้กระทำความผิดสามารถแก้ไขพัฒนาตนเองได้แล้วก็จะถูกส่งกลับเข้าสู่สังคมปกติต่อไป การควบคุมผู้กระทำความผิดหากเป็นไปตามทฤษฎีนี้เพียงอย่างเดียวแล้ว ก็จะควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้เท่าที่จำเป็นในการแก้ไขฟื้นฟูหรือรักษาอาการผิดปกติอื่นๆเท่านั้น ซึ่งจากเหตุนี้การที่ศาลจะลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดตามทฤษฎีนี้อย่างแท้จริงจึงไม่สามารถกำหนดเวลาในการลงโทษที่แน่นอนไว้ล่วงหน้าได้¹² ในหลายประเทศก็ให้ศาลกำหนดเพียงโทษขั้นสูงและขั้นต่ำไว้เพื่อเป็นกรอบดุลยพินิจของเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลผู้กระทำความผิดเท่านั้น และให้เป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ในการพิจารณาปล่อยตัวผู้กระทำความผิดอีกครั้งหนึ่งเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการตรวจสอบว่าได้รับการแก้ไขฟื้นฟูเรียบร้อยแล้ว

¹¹ นवलจันทร์ ทัศนชัยกุล, การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ , หน้า 14.

¹² George F. Cole, The American Systems of Criminal Justice 7th ed. (California: Wardsworth Publishing Company, 1995), pp. 438-439.

แต่อย่างไรก็ตามการมุ่งจะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงวัตถุประสงค์ การลงโทษอื่นก็มีข้อโต้แย้งมากมายเช่นกัน อาทิเช่น ทฤษฎีการปรับปรุงแก้ไขนี้มีผลเฉพาะกับผู้ที่ได้กระทำผิดมาแล้ว แต่ไม่ได้คำนึงถึงบุคคลทั่วไปที่อาจจะกระทำผิดขึ้นมาบ้าง และนอกจากนั้น เมื่อความรู้สึกของประชาชนทั่วไปที่ยังมีความซุนเคืองต่อการกระทำผิดบางอย่างและต้องการให้มีการลงโทษผู้กระทำผิดนั้น ประชาชนมักเกิดความรู้สึกอยากจะทดแทนหรือแก้แค้นผู้กระทำผิดให้ สาสสมด้วยการลงโทษอย่างรุนแรงในขณะนั้นด้วย ตลอดจนยอมเป็นการยากที่จะชักชวนให้ ประชาชนเห็นความสำคัญของการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งกฎหมายก็ต้องคำนึงถึงความต้องการของ สังคมดังกล่าวด้วย และในความผิดบางอย่างเช่นการทำผิดกฎหมายภาษีอากร ผู้กระทำผิด กฎหมายเหล่านี้ไม่มีความผิดปกติที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขแต่อย่างใดเลย การจะบังคับใช้กฎหมาย เหล่านี้ก็ต้องมีการลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายเท่านั้น ทฤษฎีการปรับปรุงแก้ไขไม่สามารถใช้กับการ ลงโทษผู้กระทำผิดประเภทนี้ได้¹³ อันจะเห็นได้ว่าแม้ทฤษฎีการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดจะได้รับการ ยอมรับและพัฒนาอย่างรวดเร็วและนำไปเป็นทฤษฎีหลักในการกำหนดรูปแบบในการปฏิบัติ ต่อผู้กระทำผิดในลักษณะต่างๆอย่างแพร่หลาย แต่การบังคับใช้กฎหมายและลงโทษผู้กระทำผิด ตามทฤษฎีนี้เพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถลงโทษผู้กระทำผิดอย่างมีประสิทธิภาพได้ในทุกกรณี

ในปัจจุบันการพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดจะใช้ทฤษฎีการลงโทษทั้งสิ้น สลับกันไปตาม ความเหมาะสม โดยเน้นวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นคนดีมากกว่า การลงโทษเพื่อตอบสนองความผิดที่ได้กระทำขึ้นเช่นในอดีต แต่อย่างไรก็ตามการลงโทษเพื่อการแก้ แค้นทดแทนก็ยังคงปรากฏอยู่ในความคาดหวังของสังคม อันจะเห็นได้จากการที่รัฐยังต้องลงโทษ เพื่อตอบสนองความรู้สึกของประชาชนในกรณีที่มีอาชญากรรมรุนแรงเกิดขึ้น แม้ว่าใน แนวความคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำผิด วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้แค้น ทดแทนถือหลักการแก้แค้นทดแทนตามที่จำเป็นและได้สัดส่วนเหมาะสมกันกับความผิดเท่านั้นก็ ตาม¹⁴ ทั้งนี้จะไม่มุ่งแก้แค้นทดแทนจนสาสมโดยขาดขอบเขตหรือทดแทนด้วยวิธีการอันโหดร้าย รุนแรง ในขณะที่เดียวกันการลงโทษยังเป็นการทำให้คนเกิดความเกรงกลัวในการถูกลงโทษการ ลงโทษจึงมุ่งเพื่อข่มขู่ยับยั้งเช่นกัน นอกจากนี้การลงโทษโดยการจำคุกยังถือเป็นการลงโทษเพื่อตัด ออกจากสังคมด้วย ดังนั้นวัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้งสี่ข้อจึงยังเป็นวัตถุประสงค์ที่ผสมผสานใน

¹³ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ, หน้า 51-54.

¹⁴ Harry E. Allen and groups, *An Introduction to Criminology Punishment* (New York: Macmillan Publishing, 1981), p. 380.

การลงโทษอยู่ในปัจจุบัน¹⁵⁾ การพิจารณาถึงมาตรการลงโทษที่ใช้กับผู้กระทำผิดจึงยังจำเป็นต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์การลงโทษทุกข้อประกอบกันอย่างได้สัดส่วนและเหมาะสม ไม่สามารถลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อมุ่งวัตถุประสงค์การลงโทษข้อใดข้อหนึ่งเพียงอย่างเดียวได้ และด้วยทฤษฎีการลงโทษนี้เองที่เป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งซึ่งช่วยกำหนดการใช้ดุลยพินิจของศาล ต้องถือว่าทฤษฎีเหล่านี้เป็นความประสงค์ของการลงโทษที่ผู้พิพากษาจะต้องคำนึงถึงเสมอ เพราะนอกจากจะทำให้การลงโทษผู้กระทำผิดมีผลสมดังที่ได้กำหนดไว้ตามทฤษฎีต่างๆแล้ว ยังทำให้ผู้พิพากษาใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดได้อย่างเหมาะสมอันเป็นประโยชน์แก่ทั้งตัวผู้กระทำเอง เป็นประโยชน์แก่รัฐในการกำจัดและป้องกันอาชญากรรมลงไปได้ และยังทำให้การกำหนดโทษของศาลเป็นไปในแนวทางเดียวกันอันส่งผลทำให้เกิดความแตกต่างในการใช้ดุลยพินิจลงโทษน้อยลง¹⁶⁾

2.1.3 วิวัฒนาการและรูปแบบของการลงโทษ

ระบบการลงโทษผู้กระทำผิดในสมัยโบราณนั้นมีเหตุผลเน้นหนักไปทางด้านความปลอดภัย ความมั่นคงของสังคม และเพื่อการแก้แค้นแทนผู้เสียหายเป็นหลัก ผู้มีอำนาจและทำการลงโทษก็คือผู้ที่มีอำนาจปกครองตามสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย ในเริ่มแรกที่สังคมมนุษย์มีลักษณะการอยู่อาศัยเป็นครอบครัว ผู้ที่มีอำนาจลงโทษก็คือบิดาที่เป็นหัวหน้าครอบครัว (parential punishment) เมื่อมนุษย์เริ่มมาอยู่รวมกันเป็นเผ่า (tribe) ซึ่งเกิดจากหลายๆครอบครัวมารวมกันโดยมีความสัมพันธ์ในทางเครือญาติ อำนาจในการดูแลและลงโทษสมาชิกจึงตกแก่หัวหน้าเผ่า (a tribal chieftain) ซึ่งเป็นอำนาจการปกครองสูงสุดที่ผสมผสานกับความเชื่อเรื่องอำนาจของภูตผีปีศาจด้วย ต่อมาในยุคกลางก็มีอิทธิพลของศาสนาคริสต์แผ่ขยายไปทั่วในสังคมตะวันตก อำนาจการลงโทษจึงตกแก่ตัวแทนของพระเจ้าซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้กำหนดทุกสิ่งทุกอย่างอันได้แก่บาทหลวงหรือกษัตริย์นั่นเอง ซึ่งเชื่อกันว่าการลงโทษของบาทหลวงและกษัตริย์คือการลงโทษตามพระประสงค์ของพระเจ้า (divine punishment) จนกระทั่งในปัจจุบันที่มีการปกครองหลายรูปแบบในประเทศต่างๆทั่วโลกอย่างเป็นระบบ อำนาจในการลงโทษจึงมาจากอำนาจอธิปไตยที่ใช้ผ่านองค์กรต่างๆที่เป็นตัวแทนของประชาชนอันได้แก่ สถานิติบัญญัติ รัฐบาล และศาลตามลำดับ เพื่อควบคุมดูแลประชาชนในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสงบเรียบร้อยตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งหลักเกณฑ์และวัตถุประสงค์การลงโทษในยุคต่างๆตั้งแต่ในอดีตมานั้น

¹⁵⁾ นที จิตสง่าง, หลักทฤษฎีวิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์ (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2540), หน้า 31.

¹⁶⁾ นพพร โพรวังสิยากร, "การใช้ดุลยพินิจของศาลในการลงโทษ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 124.

ก็เป็นไปเพื่อลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคม¹⁷ สังคมทั้งหลายต่างก็มีความเชื่อว่า “อาชญากรรม” เกิดจากความประพฤติดด้วยความสมัครใจของผู้กระทำผิดนั่นเอง ดังนั้นผู้ประกอบอาชญากรรมจะต้องรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว สังคมในสมัยดั้งเดิมจึงมุ่งในการลงโทษผู้กระทำผิดให้เป็นการสาสม¹⁸ โทษที่ลงแก่ผู้กระทำผิดในสมัยโบราณจึงเต็มไปด้วยความน่ากลัว น่าสยดสยอง และปราศจากมนุษยธรรม วิธีการลงโทษก็เป็นวิธีการอันทารุณสุดแต่ผู้มีอำนาจจะคิดหาวิธีที่แปลกและทรมานมาใช้แก่ผู้กระทำผิด โทษในสมัยโบราณจึงมีอยู่มากมายหลายวิธี ทั้งการทรมานทางร่างกาย การประจาน การตัดอวัยวะ การประหารชีวิตด้วยวิธีการที่โหดเหี้ยม สำหรับสหรัฐอเมริกาและในยุโรปเมื่อมีอาชญากรรมที่เป็นฆาตกรรมจะถูกลงโทษอย่างรุนแรง เช่น การทำให้ตายโดยทรมานด้วยการแขวนคอ เอาหินถ่วงตัมทั้งเป็น คว้านไส้ พุง ถลกหนังแล่นเนื้อ ถ้าผู้กระทำผิดที่มีความรุนแรงน้อยก็จะถูกลงโทษโดยการตัดแขนตัดนิ้วขา ถูกนាប់ด้วยเหล็กกร้อน ถูกโบยตี และถูกประจานใส่ชื่อคาหรือกับตันไม้

การตายอย่างทรมานนี้ถูกเลิกใช้โดยคณะรัฐบาลอังกฤษปี ค.ศ.1952 และในรัฐแมรีแลนด์ สหรัฐอเมริกา ได้ห้ามการปฏิบัติลักษณะนี้ในปี ค.ศ.1969 โทษต่างๆเหล่านั้นนอกจากจะใช้ลงแก่ผู้ที่พิจารณาพิพากษาว่าได้กระทำผิดแล้ว โทษบางอย่างยังใช้ลงแก่ผู้ที่เพียงถูกกล่าวหาว่าได้กระทำผิดเท่านั้น โดยยังมีได้มีการพิสูจน์แน่ชัดว่าผู้นั้นได้กระทำผิดจริงหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้นั้นต้องเจ็บปวดทรมานและจะได้รับสารภาพว่ากระทำผิด วิธีการเช่นนี้เรียกว่า “จารีตนครบาล” ของไทย เราก็มีการใช้จารีตนครบาลอยู่หลายวิธีในสมัยโบราณ เช่น การเชียนถาม จำคุกเพื่อให้รับ ตบปาก จับขึ้นชื่อคา มัดแขน ตากแดด เป็นต้น¹⁹ และยังเป็นที่ยอมรับกันว่าการลงโทษในสมัยโบราณนั้นได้กระทำเพื่อแก้แค้นและข่มขู่มิให้ผู้อื่นกระทำเป็นเยี่ยงกัน แม้ผู้กระทำผิดได้กระทำความผิดเพียงเล็กน้อยก็อาจต้องถูกลงโทษอย่างหนักเป็นที่เกรงกลัว ตามทัศนะของคนรุ่นหลังก็รู้สึกว่าการลงโทษในสมัยก่อนโหดร้ายกระทำการรุนแรงและมุ่งสร้างแต่ความทุกข์ทรมาน ประจานผู้กระทำผิดให้อับอาย อันเนื่องจากประวัติศาสตร์และกฎหมายที่ได้สะท้อนให้เห็น เช่น กฎหมายพระอัยการ อัยการลักษณะผัวเมีย มาตรา 6 ได้บัญญัติลงโทษชายหญิงที่เป็นชู้กัน โดยให้ประจานหญิงนั้นด้วยการให้ไถนา ให้เอาเฉลวปะหน้า ทัดดอกชบาสีแดงทั้งสองหู ร้อยดอกชบาแดงเป็น

¹⁷ ณรงค์ ใจหาญ, กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า19-20.

¹⁸ นवलจันทร์ ทศนชัยกุล, การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ. หน้า 11.

¹⁹ ชาย เสวิกุล, คำสอนชั้นปริญญาตรีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พุทธศักราช 2507 อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507), หน้า 236.

มาลัยศีระะโสคแล้วให้เอาหญิงนั้นเทียมเข้าแอกข้างหนึ่ง ชายชู้เทียมแอกข้างหนึ่ง ประจานด้วยไถนา 3 วัน หรือการลงโทษหญิงเทศยาให้เอาปูนเขียนหน้าหญิงร้ายนั้นเป็นตารางร้อยดอกชบาเป็นมาลัย โสศีระะโสคแล้วเอาขึ้นหาอย่างประจาน²⁰ ผู้ที่ถูกลงโทษเช่นนี้ถึงไม่ได้รับโทษในทางร่างกายให้เจ็บปวดหรือถูกจำคุกให้เสื่อมเสียเสรีภาพ แต่ก็ได้รับความอับอายขายหน้าไปชั่วชีวิตไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้เหมือนเดิม

สมัยต่อมารูปแบบการลงโทษเริ่มมีเหตุมีผลมากขึ้น การทรมานผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดเพื่อให้รับสารภาพหรือจารีตนครบาลเริ่มหมดไป ช่วงปลายของศตวรรษที่ 18 เริ่มมีการคัดค้านการลงโทษตามอำเภอใจและทารุณโหดร้ายของผู้มีอำนาจ โดย ซีซาร์ เบคคาเรีย (Cesare Beccaria) ชาวอิตาลีซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสำนักกฎหมายคลาสสิก (Classical School) ได้เขียนหนังสือชื่อ “On Crime and Punishment” ที่มีใจความสำคัญส่วนหนึ่งระบุว่า การลงโทษนั้นควรกระทำด้วยความมุ่งหมายอันสำคัญที่สุดคือเพื่อป้องกันอาชญากรรมและป้องกันมิให้การลงโทษผู้กระทำผิดเป็นไปตามอารมณ์ของผู้ลงโทษ ฉะนั้นการลงโทษจึงต้องกระทำโดยเปิดเผยรวดเร็วและสมควรแก่ความจำเป็น ซึ่งทำให้รูปแบบการลงโทษในยุคนี้มีความรุนแรงน้อยลงกว่าเดิมและลงโทษอย่างเสมอภาคยุติธรรม แนวโน้มของการลงโทษเริ่มแปรเปลี่ยนไปในลักษณะของการลงโทษเท่าที่จำเป็นไม่มุ่งแต่หลักการแก้แค้นทดแทนดังเช่นในอดีต นอกจากนั้นในสมัยนี้ยังได้มีการต่อต้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบเก่าที่ไม่เหมาะสม เช่น การพิจารณาคดีล่าช้าหรือการใช้วิธีทรมานเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพ นับได้ว่าแนวความคิดของเบคคาเรียเป็นการริเริ่มการใช้กฎหมายอาญาที่ถูกต้อง และในเวลาต่อมาได้มีการบัญญัติประมวลกฎหมายขึ้นในประเทศอังกฤษเมื่อปี ค.ศ.1800 อันถือได้ว่าเป็นที่มาในการเปลี่ยนแปลงที่มีหลักเกณฑ์สำคัญซึ่งแผ่กระจายไปยังประเทศต่างๆและรวมถึงประเทศไทยด้วย²¹

ในปัจจุบันรูปแบบการลงโทษมีมนุษยธรรมยิ่งขึ้นและยังเป็นนโยบายทางอาญาที่สำคัญของระบบงานยุติธรรม²² มีการพิจารณาถึงผลตอบสนองที่ได้จากการลงโทษผู้กระทำผิดในแง่ของประโยชน์ต่อสังคมเป็นหลัก รูปแบบการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนผู้กระทำผิดที่เป็นรูปแบบและวัตถุประสงค์การลงโทษที่สำคัญในอดีตเริ่มลดความสำคัญลง แต่ก็ยังมีความจำเป็นและต้องคงไว้เพื่อลดความโกรธแค้นในเรื่องความรู้สึกของสังคมต่อการกระทำผิดซึ่งส่งผลให้การลงโทษใน

²⁰ ชาย เสวิกุล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517), หน้า 153.

²¹ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ, หน้า 16.

²² วีระพงษ์ บุญญากาศ, เอกสารประกอบการบรรยายโครงการ Global Competence Project เรื่องกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ระหว่างวันที่ 23-27 มีนาคม 2541. (อัสสัมชัญ)

ลักษณะทรมานและโหดร้ายหมดไป แม้แต่การเขียนที่ยังเป็นโทษซึ่งใช้กันอยู่ในบางประเทศ เช่น สิงคโปร์ ก็ได้รับการต่อต้านและถูกกล่าวหาว่าไม่มีมนุษยธรรม การลงโทษประหารชีวิตก็ถูกยกเลิกไปแล้วในหลายประเทศและประเทศที่ยังมีโทษประหารชีวิตใช้อยู่ก็มีการพัฒนารูปแบบการประหารให้ผู้ที่ถูกลงโทษเกิดความรู้สึกเจ็บปวดน้อยที่สุด รูปแบบการลงโทษในปัจจุบันก็จะจำกัดอยู่ใน 2 ลักษณะคือ การลงโทษกับเนื้อตัวร่างกายของผู้กระทำผิด และการลงโทษเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำผิด โดยจะคำนึงถึงความเหมาะสมกับตัวผู้กระทำผิดและผลที่จะเกิดกับสังคมมากที่สุด รูปแบบการลงโทษที่แพร่หลายในปัจจุบันก็เช่น การจำคุก การปรับ ส่วนวิธีการอื่นๆที่ใช้กับผู้กระทำผิดในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้ทำงานสาธารณะ การคุมขังไว้ในบ้านของผู้กระทำผิดเอง การส่งตัวเข้าฝึกค่ายทหาร การให้จ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหาย ซึ่งแม้จะก่อให้เกิดผลร้ายต่อผู้กระทำผิดด้วยแต่ไม่มีสถานะเป็นโทษ ส่วนมากจะเป็นการใช้ในลักษณะเงื่อนไขการคุมประพฤติ และเป็นที่น่าสังเกตว่ารูปแบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเช่นนี้มีการพัฒนาและขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนมีแนวโน้มจะเป็นรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่สำคัญในอนาคตต่อไป²³

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษจำคุก

2.2.1 ความหมายและลักษณะของโทษจำคุก

การลงโทษจำคุกเป็นมาตรการการลงทัณฑ์ที่นิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในกระบวนการยุติธรรม นับเป็นรูปแบบแห่งวิวัฒนาการของระบบการลงโทษที่มีประวัติต่อเนื่องกันมาเกือบ 200 ปี กล่าวกันว่าในปัจจุบันนอกจากโทษประหารชีวิตแล้ว การลงโทษจำคุกถือเป็นวิธีการลงโทษผู้กระทำผิดภายในกรอบแห่งกฎหมายอาญาที่รุนแรงยิ่งประการหนึ่ง

สำหรับความหมายของโทษจำคุกนั้น Black's Law Dictionary ให้คำจำกัดความไว้ว่า "การลงโทษจำคุกเป็นการใช้มาตรการควบคุมบุคคลไว้ในเรือนจำหรือสถานควบคุมเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพและความเป็นอิสระของบุคคล" ซึ่งในทางปฏิบัติการลงโทษจำคุกจะเป็นการลงโทษที่มีลักษณะเป็นการตัดเสรีภาพ โดยนำตัวผู้ถูกลงโทษมาคุมขังไว้ในเรือนจำตามระยะเวลาที่กำหนดในคำพิพากษา ซึ่งจากคำจำกัดความเหล่านี้จะเห็นได้ว่าการลงโทษจำคุกเป็นกระบวนการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่ส่งผลกระทบต่อชื่อเสียง ชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้กระทำผิดหลายประการ มีการจำกัดสิทธิเสรีภาพการเคลื่อนไหว การประกอบอาชีพ การออกเสียงเลือกตั้ง รวมทั้งการแยกตัวผู้กระทำผิดออกจากสังคมภายใต้เงื่อนไขและระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ การลงโทษจำคุกจึง

²³ Carlson, Norman A., Correction in the 21st Century: A Practical Approach (California: Wadsworth Publishing Company, 1998), p. 133.

เป็นรูปแบบการควบคุมผู้กระทำผิดเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและประทัพรอย
มลทินทางสังคมแก่ผู้กระทำผิดในทุกกรณี²⁴⁾

ในประเทศไทยการจำคุกผู้กระทำผิดถือเป็นโทษชนิดหนึ่งตามที่กำหนดในประมวล
กฎหมายอาญามาตรา 18 ซึ่งได้กำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดไว้ 5 ประเภทคือ โทษ
ประหารชีวิต โทษจำคุก โทษกักขัง โทษปรับ และโทษริบทรัพย์สิน โดยอาจแบ่งโทษชนิดต่างๆได้
ตามลักษณะการส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิด คือ

โทษประหารชีวิตเป็นโทษที่กระทำต่อชีวิตของผู้กระทำผิด โดยในปัจจุบันในหลาย
ประเทศได้ยกเลิกโทษประหารชีวิตไปแล้ว

โทษจำคุกและโทษกักขังเป็นโทษที่กระทำต่อเสรีภาพของผู้กระทำผิดมีผลให้ผู้กระทำผิด
ต้องถูกคุมขังเอาไว้ในสถานที่ต่างๆตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การคุมขังผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษ
จำคุกไว้ในเรือนจำ หรือการคุมขังผู้กระทำผิดที่ถูกกักขังไว้ในสถานกักขังหรือที่อยู่อาศัยของ
ผู้กระทำผิดเอง

ส่วนโทษปรับและริบทรัพย์สินเป็นโทษที่กระทำต่อทรัพย์สินของผู้กระทำผิดหรือทรัพย์สิน
ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด และนอกจากใช้ลงโทษเพื่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้กระทำผิดตาม
เจตนารมณ์ดั้งเดิมแล้ว โทษที่กระทำต่อทรัพย์สินในลักษณะเช่นนี้ปัจจุบันได้มีบทบาทสำคัญใน
รูปแบบของมาตรการที่จะบังคับใช้สำหรับจัดการกับการกระทำผิดที่มักจะไม่สามารถจับตัวและ
ลงโทษบุคคลที่กระทำได้อีกด้วย เช่น การริบทรัพย์สินเพื่อทำลายองค์กรอาชญากรรมด้วยมาตรการ
ของกฎหมายฟอกเงิน เป็นต้น

ศาลจะเลือกบังคับใช้โทษให้เหมาะสมกับระดับความรุนแรงของการกระทำผิด
พฤติกรรมของผู้กระทำผิดและปัจจัยแวดล้อมอื่นๆที่มีผลต่อการพิจารณาพิพากษาภายใต้
หลักเกณฑ์ของกฎหมาย ในประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นไม่ได้มีการกำหนด
ความหมายของโทษจำคุกเอาไว้ โดยกำหนดแต่เพียงให้ลงโทษจำคุกแก่ผู้กระทำผิดได้ ตลอดจน
วิธีการคำนวณและนับระยะเวลาของการลงโทษจำคุก หรือการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นมาตรการ
ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแบบอื่นๆเท่านั้น แต่ก็เป็นที่ทราบกันดีว่าการลงโทษจำคุกในประเทศไทยนั้น
หมายถึง การกำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดนั่นเอง
การจำคุกผู้กระทำผิดในเรือนจำอยู่ภายใต้การดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์โดยมีพระราชบัญญัติ

²⁴ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทฤษฎีวิทยา (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523), หน้า

ราชทัณฑ์เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจและกำหนดวิธีการควบคุมดูแลผู้กระทำผิดที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ

2.2.2 วิเคราะห์การลงโทษจำคุกกับวัตถุประสงค์การลงโทษ

โทษจำคุกเป็นโทษที่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์การลงโทษได้หลายประการและเป็นการลงโทษที่มีการบังคับใช้อย่างแพร่หลาย ในอดีตนั้นการใช้มาตรการลงโทษจำคุกแก่ผู้กระทำผิดมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อใช้ทดแทนวิธีการลงโทษผู้กระทำผิดในลักษณะทารุณโหดร้ายที่มีมาแต่เดิม กับเพื่อใช้ทดแทนการลงโทษประหารชีวิตแก่ผู้กระทำผิดร้ายแรง ทั้งยังมีจุดประสงค์สำคัญที่มุ่งจะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดด้วย²⁵ ในระยะเริ่มแรกนั้นโทษจำคุกถือเป็นรูปแบบของการลงโทษที่มีมนุษยธรรมมากรูปแบบหนึ่งและเป็นที่ยอมรับใช้อย่างแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน ผลสำคัญอีกประการของโทษจำคุกก็คือการข่มขู่ให้ผู้ที่ถูกจำคุกเกิดความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดอีกและทำให้ผู้อื่นที่ได้เห็นเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดตลอดจนสามารถกันผู้กระทำผิดออกจากสังคมได้อีกด้วย นอกจากนี้การลงโทษจำคุกในปัจจุบันยังมีการพยายามให้ความรู้การฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขังเพื่อมุ่งจะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดไม่ใช่ต้องการคุมขังผู้กระทำผิดไว้เพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีต แต่ทั้งนี้การลงโทษจำคุกที่สอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษต่างๆ อย่างหลากหลายนั้นก็มิใช่ข้อได้เปรียบอยู่พอสมควร โดยการลงโทษจำคุกในบางกรณีก็มีผลข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำผิดได้น้อย หากผู้กระทำผิดเป็นผู้ที่เคยผ่านการจำคุกมาก่อนแล้วหลายครั้งซึ่งมักจะไม่มีความเกรงกลัวในการถูกจำคุกในเรือนจำอีกครั้งหนึ่ง²⁶ การลงโทษจำคุกเพื่อแก้แค้นทดแทนความผิดที่ผู้กระทำผิดได้กระทำลงไปก็หาเกณฑ์ชีวิตได้ยากว่าการจำคุกเป็นเวลานานเท่าใดจึงเป็นการตอบแทนที่เหมาะสม นอกจากนี้ในบางประเทศที่พัฒนาแล้วความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในเรือนจำตลอดจนสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำยังมีความสมบูรณ์ สะดวกสบายยิ่งกว่าสภาพความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศด้อยพัฒนาอีกหลายประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเน้นหนักวัตถุประสงค์ของการลงโทษจำคุกเพื่อแก้แค้นทดแทนผู้กระทำผิดที่ลดน้อยลง ส่วนการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดเพื่อตัดออกจากสังคมอันน่าจะเป็นวัตถุประสงค์การลงโทษที่โทษจำคุกน่าจะตอบสนองได้เป็นอย่างดีก็ยังมีข้อสังเกตว่าจากระบบการลดโทษในรูปแบบและหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่บังคับใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบันทำให้โทษจำคุกเอื้อต่อการตัดผู้กระทำผิดออกจากสังคมเพียงชั่วคราวเท่านั้น แม้ผู้ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตก็มักมีโอกาสได้รับการปลดปล่อยออกมาสู่

²⁵ David Dressler, *Readings in Criminology and Penology*, 2nd ed. (New York: Columbia University Press, 1966), p 509.

²⁶ นที จิตสง่าง, *หลักทัณฑ์วิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์*, หน้า 119.

สังคมก่อนจะครบกำหนดเสมอ และสำหรับการลงโทษจำคุกเพื่อวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนั้น แม้จะมีการให้การอบรมจริยธรรมฝึกอาชีพแก่ผู้ต้องขังเพื่อแก้ไขผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นคนดีอันเป็นรูปแบบของการแก้ไขผู้กระทำผิดในเรือนจำ แต่เมื่อพิจารณาเรือนจำที่เรามีอยู่และวิธีการคุมขังที่ใช้ในปัจจุบันโดยเฉพาะเรือนจำในประเทศกำลังพัฒนาจะเห็นได้ว่าไม่เหมาะสมกับวิธีการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิด ทั้งนี้เพราะเรือนจำที่มีอยู่ส่วนมากเป็นเรือนจำขนาดใหญ่จุกโทษเป็นจำนวนมากและมีลักษณะแออัดยัดเยียด ทำให้ใช้วิธีปฏิบัติแตกต่างกันเพื่อให้เหมาะสมกับนักโทษเป็นรายบุคคลได้ยาก และเพื่อเป็นการสะดวกในการป้องกันเหตุร้ายก็จะต้องมีระเบียบบังคับควบคุมประพฤติของนักโทษอย่างเข้มงวดไม่ให้นักโทษทำอะไรต่างไปจากระเบียบที่วางไว้²⁷ ซึ่งไม่เอื้อต่อการแก้ไขปรับปรุงนักโทษในเรือนจำที่ต้องใช้วิธีแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับนักโทษเป็นรายๆ ไปและยังมีปัญหาการถ่ายทอดลักษณะอาชญากรรมภายในเรือนจำอีกด้วย การลงโทษจำคุกเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในเรือนจำจึงมีข้อโต้แย้งพอสมควรเช่นกัน

2.2.3 ผลกระทบจากการลงโทษจำคุก

แม้การลงโทษจำคุกจะเป็นรูปแบบการลงโทษที่ยังจำเป็นและมีการบังคับใช้อย่างแพร่หลาย แต่ในอีกด้านหนึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทั้งหลายก็กำลังพิจารณากันอย่างวิตกกังวลถึงความล้มเหลวของระบบการดูแลผู้กระทำผิดในเรือนจำ²⁸ เพราะการลงโทษจำคุกได้ก่อให้เกิดผลเสียทั้งในทางตรงและทางอ้อมนอกเหนือไปจากผลที่ควรที่จะเกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษจำคุกอันส่งผลกระทบต่อกระเทือนทั้งต่อตัวผู้กระทำผิด ครอบครัวของผู้กระทำผิดตลอดจนสังคมหลายประการ

2.2.3.1 ผลกระทบต่อตัวผู้กระทำผิด

นอกจากการถูกจำกัดเสรีภาพซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการถูกจำคุกแล้ว การถูกจำกัดเสรีภาพในเรือนจำแม้จะในระยะสั้นอย่างไรก็ตามย่อมก่อให้เกิดผลเสียต่อตัวเองและครอบครัว จากสังคมที่เคยเป็นอยู่เดิมก็เกิดปมด้อยถูกเรียกว่าคนขี้คุก ลูกคนขี้คุก ทำให้เสียประวัติ ทั้งๆที่บางที่ถูกจำคุกอยู่ไม่กี่เดือนก็เป็นตราติดตัวตลอดไป ที่สำคัญจะแก้ไขเป็นคนดีได้

²⁷ อุททิศ แส่นโกติก, หลักกฎหมายอาญา: การลงโทษ, หน้า 57.

²⁸ Joseph F. Sheley, Understanding Crime, Concept, Issues, Decisions

(California: Wadsworth Publishing Company, 1979), p. 193.

ยากมีแนวโน้มจะกลับมาทำซ้ำอีกเพราะสังคมไม่ยอมรับ การแก้ปมด้อยอาจทำตัวให้ดังโดยการกระทำความผิดเพราะได้ชื่อมาแล้วว่าเป็นคนซึ่งคุกพยายามทำตัวให้คนสนใจ²⁹⁾

สภาพความเป็นอยู่ภายในเรือนจำก็จะส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะผู้ถูกจองจำในเรือนจำครั้งแรกจะได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจเป็นอย่างมาก อาจทำให้มีทัศนคติ นิสัย และพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบได้ นอกจากนี้แม้ว่าในเรือนจำจะมีสิ่งจำเป็นต่อความเป็นอยู่เบื้องต้นของมนุษย์ แต่สภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำโดยทั่วไปในเกือบทุกประเทศ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นอยู่ของสังคมภายนอกจะไม่ดีเท่าใดนัก เพราะในเรือนจำผู้ต้องขังต้องใช้ชีวิตโดยปราศจากทุกสิ่งทุกอย่างเว้นแต่เพียงสิ่งจำเป็นที่สุดในการจะดำรงชีวิตอยู่ได้เท่านั้น และเมื่อประกอบกับภาวะกดดันต่างๆแล้วจะมีผลกระทบต่อจิตใจและร่างกายตลอดจนวิถีชีวิตของผู้ถูกจองจำให้เสื่อมทรามลง ทุกวันเห็นแต่ลูกกรงเหล็กและกำแพงสูงรอบด้านทำให้จิตใจของผู้ต้องขังต้องถูกกดดันขาดความเบิกบาน หากยังได้รับการทรมานกรรมด้วยแล้วก็จะมีแต่ความเคียดแค้นชิงชังสังคมเพิ่มขึ้น³⁰⁾ และหากต้องถูกจองจำอยู่เป็นระยะเวลาานานๆ ก็จะทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพของเรือนจำ (prisonization) ทำให้เกิดความเคยชินต่อกฎต่อตารางและไม่เกรงกลัวอีกต่อไป อีกทั้งคุกหรือเรือนจำยังเป็นที่รวมของผู้กระทำผิดในประเภทต่างๆหลายประเภท และโดยสภาพของเรือนจำแล้วผู้กระทำผิดเหล่านี้ต้องอยู่ร่วมกัน และถูกบังคับหรือจำยอมต้องคบหาสมาคมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เป็นเวลานานในภาวะที่สูญเสียอิสรภาพ³¹⁾ ดังนั้นโอกาสที่จะมีการถ่ายทอดเทคนิคในการประกอบอาชญากรรม ตลอดจนทัศนคติต่อการกระทำผิดระหว่างผู้ต้องขังก็อาจจะมีขึ้นได้ ผู้ต้องขังที่ไม่มีสันดานเป็นผู้ร้ายก็อาจได้รับการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนแบบแผนการดำเนินชีวิตต่างๆจากผู้ต้องขังที่มีความชัดเจนแล้วได้ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขผู้กระทำผิดโดยพลังพลัดหรือไม่มีสันดานเป็นผู้ร้าย โดยผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกมาเมื่อไม่มีใครอยากจะคบหาสมาคมด้วย เมื่อสังคมส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อผู้ต้องโทษจำคุกหรือไม่ยอมรับผู้พ้นโทษก็จะทำให้ผู้พ้นโทษไปคบหาสมาคมกับผู้พ้นโทษด้วยกันเองและนำไปสู่การกระทำผิดอีกหรือการตัดสินใจกระทำผิดในครั้งต่อไปก็จะเกิดได้ง่ายขึ้น³²⁾ และนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

²⁹⁾ นवलจันทร์ ทัศนชัยกุล, การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ, หน้า 26.

³⁰⁾ ชาย เสวิกุล, คำสอนชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช 2507 อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 349-350.

³¹⁾ ประธาน วัฒนวาณิชย์, "การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการโดยเน้นทางด้านอาชญาวิทยา," บทบัญญัติ 54 (ธันวาคม 2541): 22.

³²⁾ David Dressler, Reading in Criminology and Penology, p. 511.

ในด้านลบของผู้ต้องขังที่อาจมีผลในการเปลี่ยนไปสู่อาชญากรที่แท้จริงแล้วก็ยังมีผลเสียโดยตรงต่อตัวผู้ต้องขังในด้านอื่นๆเกิดขึ้นอีกด้วย เช่น การต้องโทษจำคุกจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับครอบครัว เพื่อน อาชีพ หน้าที่การงาน, การจำคุกทำให้ผู้ต้องขังมีฐานะยากจนลงและตัดสิทธิในการควบคุมดูแลทรัพย์สินของตนเอง, การถูกจำคุกเป็นการตัดความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม หรือการจำคุกทำให้ถูกตัดสิทธิสภาพในการตัดสินใจด้วยตนเองทำให้เมื่อพ้นโทษออกมามักประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต³³ เป็นต้น

หลังจากผู้ต้องโทษจำคุกพ้นโทษออกมาก็อาจเจอกับสภาพครอบครัวที่แตกแยก ในทางกฎหมายการที่สามีหรือภรรยาได้รับโทษจำคุกอาจเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าตาม มาตรา 1516 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ การกลับเข้าทำงานหรือศึกษาต่อก็จะกระทำได้อย่างขึ้น³⁴ นอกจากหน้าที่การงานที่เคยมีอยู่ก่อนถูกจำคุกที่ต้องสูญเสียไปอย่างแน่นอนแล้ว มาตรา 119 (6) พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 ยังได้กำหนดให้การได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเป็นเหตุที่นายจ้างไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยในการเลิกจ้างอีกด้วย และเมื่อพ้นโทษออกมาก็ยังถูกจำกัดสิทธิทางกฎหมายอีกหลายประการในการประกอบอาชีพ โดยในทางกฎหมายก็ได้บัญญัติไว้ชัดเจนถึงข้อจำกัดต่างๆที่ผู้พ้นโทษจำคุกจากเรือนจำต้องได้รับ เช่น

สิทธิในการเข้ารับราชการ โดย กฎ ก.พ.ฉบับที่ 7 ออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2518 มาตรา 24 กำหนดว่า ผู้ที่จะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

มาตรา 24 (10) ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ซึ่งตามวิธีปฏิบัติของทางราชการรวมทั้งหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ถ้าจะรับสมัครผู้ใดเข้าทำงานจะต้องดำเนินการส่งแผ่นลายพิมพ์นิ้วมือของผู้สมัครงานไปทำการตรวจสอบที่กองประวัติอาชญากรก่อนเป็นปกติอยู่แล้วด้วย

พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2492 มาตรา 14 ได้กำหนดให้บุคคลซึ่งเคยต้องคำพิพากษาของศาลครั้งเดียวมีกำหนดโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือต้องคำพิพากษามากกว่าครั้งมีกำหนดโทษจำคุกรวมกันตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือบุคคลซึ่งเคยต้องคำพิพากษาของศาลอันมีคำสั่ง

³³ Lydia Voigt and groups, *Criminology and Justice* (New York: McGraw-Hill, Inc., 1994), pp. 537-538.

³⁴ นันทิ จิตสว่าง, *หลักทัณฑ์วิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์*. หน้า 119.

ให้ส่งตัวเข้าไปอยู่ในเขตที่กำหนด ต้องลงบัญชีทหารกองเกินไว้เหมือนชายไทยทั่วไป แต่จะไม่สามารถถูกเรียกเข้ากองประจำการในยามปกติได้

นอกจากนี้สิทธิในทางการเมือง เช่น สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง โอกาสต่างๆในสังคม เช่น การพิจารณารับเข้าทำงานในองค์กรเอกชนเอง ที่แม้จะไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ก็ย่อมถูกจำกัดลงไปและสภาพเช่นนี้ก็ติดตัวเขาไปตลอด

การขอใบอนุญาตต่างๆจากทางราชการก็จะถูกจำกัดสำหรับผู้เคยต้องโทษจำคุกเช่น การขอใบอนุญาตขับรถยนต์ตลอดชีพ การขอใบอนุญาตขับรถสาธารณะ และใบอนุญาตขับรถประเภทอื่นๆอีก ตามมาตรา 47 , 48 , 49 และ 50 ของพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 หรือในบางกรณีแม้กฎหมายจะไม่ได้บัญญัติถึงข้อจำกัดในการขอใบอนุญาตจากทางราชการของผู้เคยต้องโทษจำคุกไว้ชัดเจน แต่การเคยต้องโทษจำคุกก็เป็นผลให้การพิจารณาอนุญาตจากทางราชการเป็นไปได้ยากขึ้น เช่น การขอหนังสือเดินทางไปต่างประเทศ การขอเป็นกรรมการมูลนิธิ เป็นต้น อันจะเห็นได้ว่าแม้พ้นโทษจำคุกแล้วแต่ในทางกฎหมายเองก็ปฏิเสธโดยสิ้นเชิงที่จะยอมรับหรือให้โอกาสเขาเหล่านี้ต่อไป

2.2.3.2 ผลกระทบต่อสังคม

การลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดโดยทั่วไปแล้วสังคมก็จะมีความรู้สึกสบายใจที่ผู้กระทำผิดถูกคุมขังอยู่ไม่สามารถออกมากระทำผิดขึ้นอีก และรู้สึกว่าการจำคุกเป็นการตอบแทนที่สาสมต่อการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ของสังคมที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม แต่ในขณะเดียวกันผลกระทบต่อสังคมจากการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดก็เกิดขึ้นในหลายๆด้าน ที่เห็นได้ชัดเจนคือเรื่องงบประมาณจำนวนมหาศาลที่แต่ละประเทศต้องรับผิดชอบในความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในเรือนจำ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนที่ยอมรับกันของประเทศต่างๆเช่น การจัดที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้าที่สวมใส่ต้องไม่มีลักษณะน่าอับอาย ต่ำต้อย ผู้ต้องขังแต่ละคนควรมีเตียงนอน แยกเป็นเอกเทศ มีเครื่องหลับนอนที่สะอาดเพียงพอ³⁵ ปัจจุบันรัฐบาลต้องจ่ายค่าอาหารวันละ 29 บาทต่อผู้ต้องขังหนึ่งคน ค่าใช้จ่ายความจำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังต่อคนต่อปีประจำ พ.ศ. 2543 มีจำนวนถึง 11,700 บาท โดยในปีงบประมาณ 2543 งบประมาณในส่วนของค่าใช้จ่ายผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ ทั้งจากงบประมาณประจำปีและจากงบกลางที่ได้รับเพิ่มเติมรวมแล้วมี

³⁵ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ

จำนวนถึง 2,132,960,000 บาท³⁶ นับว่าเป็นภาระที่รัฐจะต้องรับผิดชอบเพราะปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังมีเพิ่มมากขึ้นทุกปี ผู้กระทำผิดที่ถูศาลพิพากษาจำคุกแล้วทั้งหมดต้องถูกส่งมายังเรือนจำทุกคน ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำจึงเกิดขึ้นตลอดมา และการที่จะแก้ปัญหานี้โดยการสร้างเรือนจำขึ้นมาใหม่ก็ต้องใช้เงินภาษีของประชาชนจำนวนหลายสิบล้านบาทเพราะต้องมีสภาพคุ้มกันที่ดีด้วย เงินจำนวนนี้ถ้ารัฐจะหันไปใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกก็จะทำให้ตัดจำนวนนักโทษที่ถูกคุมขังในระยะสั้นออกไปได้เป็นจำนวนไม่น้อยสามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนนี้ไปได้³⁷ ซึ่งเงินจำนวนนี้สามารถนำไปสร้างประโยชน์ต่อสังคมหรือพัฒนาประเทศให้มีความเจริญทัดเทียมกับประเทศอื่นๆได้ และจำนวนผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำก็คือจำนวนของทรัพยากรบุคคลของประเทศเช่นกัน หากผู้ต้องขังทั้งหมดเป็นทรัพยากรที่ไร้ค่าโดยสิ้นเชิงการคุมขังบุคคลเหล่านี้ไว้ก็ไม่มีผลเสียใดๆ แต่ผู้ต้องขังบางส่วนที่ยังสามารถแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นสาเหตุของการกระทำผิดได้ซึ่งจะทำให้เขายังสามารถทำงานในสังคมได้ ประกอบธุรกิจได้ ช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆได้ การนำเขาเหล่านี้ไปขังไว้เฉยๆเป็นเวลานานจึงเป็นการตัดโอกาสของสังคมในการใช้ศักยภาพของคนเหล่านี้ในระบบเศรษฐกิจ ระบบการผลิต หรือระบบการค้าที่แท้จริงของประเทศ

นอกจากนี้สังคมยังต้องรับภาระในการดูแลและสงเคราะห์ครอบครัวของผู้กระทำผิด ในกรณีที่ผู้ต้องโทษเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือเป็นกำลังหลักในการเลี้ยงดูครอบครัว รวมถึงได้รับผลกระทบจากการเติบโตขึ้นอย่างมีปัญหามากของเยาวชนที่เป็นลูกของผู้ต้องโทษที่จะต้องขาดความอบอุ่นมีปัญหาครอบครัวแตกแยก และมักจะมีแนวโน้มจะก่อปัญหาให้แก่สังคมทั้งในด้านยาเสพติด การลักขโมย รวมตลอดถึงสังคมในอนาคตที่จะต้องรับภาระดูแลผู้พ้นโทษสูงอายุเป็นจำนวนมากที่จะถูกปลดปล่อยออกมาจากเรือนจำ ในอนาคตประเทศไทยอาจมีประชากรซึ่งเคยเป็นอดีตผู้ต้องขังและเป็นผู้สูงอายุที่หมดสภาพที่จะมาร่วมพัฒนาสังคมได้มากกว่าล้านคน อันจะเป็นภาระอันใหญ่หลวงสำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา และกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอยู่ในขณะนี้ ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วก็เป็นภาระของสังคมนั่นเองที่ต้องตามแก้ปัญหาเหล่านี้ต่อไป

³⁶ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, ข้อมูลความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง เดือนกุมภาพันธ์ 2543.

³⁷ นवलจันทร์ ทศนชัยกุล, การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ. หน้า 27.

2.2.4 ความเหมาะสมของการบังคับใช้โทษจำคุก

แม้โทษจำคุกจะมีการบังคับใช้อย่างแพร่หลายในทุกประเทศ สามารถตอบสนอง

ต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำผิดได้หลายประการ เช่น สร้างความปลอดภัยให้แก่สังคม โดยสามารถตัดผู้กระทำผิดออกไปจากสังคมได้อย่างเด็ดขาดในช่วงระยะเวลาที่ผู้กระทำผิดถูกจำคุกอยู่ สภาพแวดล้อมที่เลวร้ายในเรือนจำที่ผู้กระทำผิดต้องได้รับซึ่งจะส่งผลทั้งในด้านวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนผู้กระทำผิด และมีส่วนช่วยข่มขู่ยับยั้งทั้งตัวผู้กระทำผิดเองและบุคคลทั่วไปให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดเป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันก็ปรากฏว่าการจำคุกก็ก่อให้เกิดผลเสียและปัญหาหลายประการต่อระบบการลงโทษผู้กระทำผิด³⁸ และส่งผลกระทบต่อทั้งแก่ตัวผู้กระทำผิดเอง ครอบครัวผู้กระทำผิด หรือแม้กระทั่งผลกระทบต่อสังคม เช่นปัญหาด้านครอบครัวที่อาจขยายขอบเขตจนกลายเป็นปัญหาสังคม หรือปัญหาทางเศรษฐกิจในแง่ค่าใช้จ่ายในการควบคุมดูแลผู้ต้องโทษจำคุกในเรือนจำ ซึ่งเป็นเรื่องที่ในท้ายที่สุดแล้วสังคมส่วนรวมต้องมีส่วนรับภาระจากผลเสียต่างๆไปทั้งหมด การบังคับใช้โทษจำคุกอย่างเหมาะสมนั้นจึงควรต้องมีแนวทางและข้อจำกัดในการบังคับใช้ โดยในทางอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาโทษจำคุกก็ไม่ได้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดทุกประเภทด้วย เรือนจำควรเป็นสถานที่ควบคุมผู้ร้ายสำคัญที่เป็นอันตรายต่อสังคมและต้องควบคุมตัวไว้เพื่อมิให้ออกไปก่อความเดือดร้อนต่อสังคมภายนอก แต่เรือนจำไม่เหมาะสำหรับผู้กระทำผิดครั้งแรกที่กระทำผิดในคดีที่ไม่ร้ายแรงหรือกระทำโดยพลั้งพลาดไม่มีสันดานเป็นผู้ร้าย บุคคลเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องใช้มาตรการจำคุก และในทางอาชญาวิทยาการลงโทษจำคุกโดยเฉพาะการลงโทษจำคุกระยะสั้น ซึ่งในบางกรณีผู้กระทำความผิดบางประเภทไม่ได้มีจิตใจที่ชั่วร้ายหรืออาจจะยังไม่ถึงขั้นอาชญากรโดยการกระทำความผิดอาจมาจากสาเหตุอื่นที่จำเป็นหรือน่าเห็นใจ แต่ระบบกฎหมายไม่ได้ยกเว้นหรือมีเหตุบรรเทาโทษไว้ให้ การเอาบุคคลเหล่านี้เข้าสู่ระบบเรือนจำซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการถ่ายทอดและซึมซับลักษณะของอาชญากรที่แท้จริง เอื้อต่อการเรียนรู้วิธีการต่างๆในการประกอบอาชญากรรม จนในท้ายที่สุดผู้กระทำผิดหลังจากพ้นโทษออกมาก็อาจกลายเป็นอาชญากรตัวจริงไป การบังคับใช้โทษจำคุกโดยเฉพาะกับผู้กระทำผิดครั้งแรกหรือไม่ร้ายแรงจึงเท่ากับเป็นการสร้างอาชญากรขึ้นมาใหม่ โดยแนวทางการบังคับใช้โทษจำคุกกับผู้กระทำผิดทุกประเภทเช่นนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาความแออัดยัดเยียดในเรือนจำ มีการปะปนกันของผู้ต้องขังประเภทต่างๆทั้งผู้ต้องขังที่มีลักษณะร้ายกับผู้ต้องขังที่ทำโดยพลั้งพลาด การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้นนอกจากจะเกิดความยากลำบากและดูแลไม่ทั่วถึง

³⁸ Erika Fairchild and Harry R. Dammer, *Comparative Criminal Justice*, p. 229.

แล้ว ยังทำให้มีการปฏิบัติต่อคนที่มีลักษณะร้ายด้วยโทษเบาเกินไปและปฏิบัติต่อคนพลังฉลาดหนักเกินไป³⁹

และในท้ายที่สุดแล้วผู้กระทำผิดที่ถูกจำคุกเหล่านั้นก็ต้องกลับเข้ามาในสังคมตามเดิม เมื่อพ้นกำหนดโทษอีกด้วย จากสถิติผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์แยกตามกำหนดโทษตามหมายศาลเมื่อเดือนกันยายน พุทธศักราช 2542 นักโทษจำนวนถึงร้อยละ 65.33 หรือจำนวนถึง 81,824 คน จากจำนวนนักโทษเด็ดขาดทั้งหมด 125,258 คน เป็นนักโทษที่มีกำหนดโทษจำคุกต่ำกว่าห้าปี และในจำนวนนี้กว่าครึ่งหนึ่งหรือ 41,731 คน เป็นนักโทษที่มีกำหนดโทษต่ำกว่า 2 ปี⁴⁰ ซึ่งในอีกไม่นานเขาเหล่านี้ก็จะต้องกลับเข้ามาสู่สังคมปกติ และก็นั่นเองที่บางส่วนของผู้พ้นโทษจำคุกมาจากเรือนจำ โดยเฉพาะระบบเรือนจำในประเทศไทยที่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้ซ้ำยังเป็นเสมือนโรงเรียนถ่ายถอดลักษณะอาชญากร จะต้องออกมาสร้างปัญหาให้กับสังคมอีก และหากความยึดมั่นในระบบการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดในประเทศไทยยังเหนียวแน่นอยู่ควบคู่ไปกับสภาพของเรือนจำซึ่งมีสภาพแออัดยัดเยียดมาตลอดเช่นนี้ ก็ย่อมจะเป็นการช่วยต่อวงจรที่สร้างปัญหาส่งผลกระทบต่อสังคมออกไปเรื่อยๆอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

แต่หากเราจะพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้โทษจำคุกโดยให้ความสำคัญกับหลักเกณฑ์การกำหนดโทษ คำนึงถึงภูมิหลังกับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดว่าบุคคลผู้นั้นเป็นคนอย่างไร เป็นผู้ร้ายหรือคนที่พลังฉลาด เป็นผู้ที่พอจะแก้ไขได้หรือเป็นผู้ถลาลึกลงไปเกินกว่าจะแก้ไข เป็นผู้ชั่วร้ายในสันดานมีความโหดร้ายทารุณหรือทำไปโดยอารมณ์เพียงชั่ววูบ การปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้ต้องแตกต่างกัน⁴¹ โดยในทางทฤษฎีทนายผู้กระทำผิดที่กระทำผิดซ้ำซาก กระทำผิดติดนิสัย หรือกระทำโดยอาศัยความชำนาญเป็นพิเศษ เช่น พวกอาชญากรอาชีพ บุคคลเหล่านี้ยากต่อการแก้ไขควรจะต้องกันออกจากสังคมเป็นระยะเวลานาน เพื่อให้ความชราภาพทำลายศักยภาพในการประกอบอาชญากรรมของเขา ขณะเดียวกันก็ทำให้สังคมปลอดภัยจากอาชญากรรม ซึ่งจากการวิจัยในสหรัฐอเมริกาพบว่าการจำคุกอาชญากรอาชีพในคดีลักทรัพย์ 1 ปี ป้องกันมิให้เกิดคดีลักทรัพย์ได้ 17 คดี⁴² ในทางกลับกันผู้กระทำผิดที่กระทำผิดโดยพลังฉลาด ผู้กระทำผิดที่ไม่มีสันดานเป็นผู้ร้าย ควรได้รับโอกาสในการกลับตัวไม่ต้องเข้าไปรับโทษในเรือนจำ หรือหากมีความ

³⁹ นัทธิ จิตสว่าง, "สิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังกำลังถูกละเมิด." วารสารราชทัณฑ์ 46 ฉบับที่ 3: 25.

⁴⁰ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ (ร.ท.103)

⁴¹ นัทธิ จิตสว่าง, "แนวทางการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในประเทศไทย," บทบัญญัติ 54 (ธันวาคม 2541): 40.

⁴² Michale Howard, "In Defense of Prisons," *The Economist* (June 1996): 56.

รุนแรงของการกระทำก็ควรได้รับการลดโทษ เพื่อมิให้การจำคุกกระยะยาวทำลายศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของเขา⁴³ และเมื่อสามารถแยกผู้กระทำผิดสองประเภทนี้ได้และมีมาตรการเลี้ยงโทษจำคุกที่เหมาะสมสำหรับปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยพลังพลาดแล้ว เรือนจำก็จะเป็นที่คุมขังเฉพาะผู้ต้องขังที่เป็นผู้ร้ายสำคัญ สามารถแก้ไขปัญหาความแออัดยัดเยียดและสามารถปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้การดูแลอบรมแก้ไขได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถที่จะจำแนกลักษณะ ทัศนคติหรือการกระทำผิด ความบกพร่องทางจิตใจหรือทางสังคม เพื่อวางแนวทางการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลรวมทั้งการควบคุมตัวผู้ร้ายสำคัญหรือผู้ร้ายที่เป็นอันตรายต่อสังคมไว้นานๆโดยไม่ลดโทษได้⁴⁴ แนวทางการบังคับใช้โทษจำคุกเฉพาะกับผู้กระทำผิดร้ายแรงที่มีลักษณะอาชญากรหรือกระทำความผิดซ้ำซากเช่นนี้ จะมีความเหมาะสมและส่งผลให้เรือนจำสามารถควบคุมดูแลผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดผลเสียจากการลงโทษจำคุกที่ส่งผลกระทบทั้งต่อผู้กระทำผิดและสังคมโดยไม่จำเป็นและยังสามารถปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดบางประเภทที่ยังไม่เหมาะสมกับเรือนจำได้อย่างเหมาะสมด้วยมาตรการเลี้ยงโทษจำคุกต่างๆอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด และนอกจากนี้บางแนวความคิดทางอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาในการลงโทษผู้กระทำผิดสมัยใหม่โดยเฉพาะในสังคมที่ให้ความสำคัญกับเหยื่อผู้เคราะห์ร้าย เช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ยังพัฒนาไปไกลถึงขั้นมีแนวคิดว่าการลงโทษจำคุกเป็นการตัดสินที่คำนึงถึงเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายน้อยมาก การลงโทษที่ดีควรเป็นการตัดสินที่นำประสบการณ์ในอดีตที่ผู้กระทำผิดและเหยื่อต้องเผชิญมาประกอบการพิจารณาด้วย การที่กระบวนการยุติธรรมปฏิเสธไม่รับรู้ถึงความหมายและผลการกระทำผิดในอีกแง่หนึ่งโดยไม่รับรู้วาทะเหยื่อและผู้กระทำผิดยอมรับผลการตัดสินนั้นหรือไม่ ย่อมส่งผลทำให้การพิจารณาคดีตัดสินลงโทษนั้นเป็นการไม่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์เลย การทำให้ผู้กระทำผิดต้องเผชิญกับผลจากการกระทำของตนและให้โอกาสพวกเขาแก้ไขต่างหากที่ควรเป็นหน้าที่พื้นฐานที่สำคัญที่สุดของกระบวนการยุติธรรมในอนาคตอันใกล้นี้⁴⁵ โดยการพิจารณาถึงผู้เสียหายเพื่อประกอบการใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษผู้กระทำผิดด้วยนี้ มีความคล้ายคลึงหรือเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดแบบการอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ขยายมุมมองเรื่องของการลงโทษผู้กระทำผิดให้พิจารณาครอบคลุมไปสู่

⁴³ นัทธี จิตสว่าง, "แนวทางการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในประเทศไทย," บทบัญญัติ 54: 40.

⁴⁴ นัทธี จิตสว่าง, "สิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังกำลังถูกละเมิด." วารสารราชทัณฑ์. 46 ฉบับที่ 3: 25.

⁴⁵ โทนี ปีเตอร์, จาก การแก้แค้นสู่การแก้ไข, แปลโดย ธิร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ยูเนสโก คูเรีย, (มิถุนายน 2541): 17.

ผู้เสียหาย ญาติพี่น้องของผู้ต้องหาและผู้เสียหาย ผู้ที่มีส่วนได้เสียอื่นๆ ตลอดจนสังคมและชุมชน ด้วย ซึ่งทุกฝ่ายนั้นถือเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเกิดอาชญากรรม⁴⁶

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การนำเอาระบบเรือนจำมาเป็นมาตรการในการลงโทษผู้กระทำผิดนั้น ได้มีพัฒนาการมาว่าสองศตวรรษ โดยหวังกันว่าการใช้ระบบเรือนจำจะเป็นมาตรการลงโทษที่มีมนุษยธรรมและมีประโยชน์แก่สังคมมากกว่าการเชียนตีและทรมานแบบดั้งเดิม แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปความเชื่อมั่นในระบบเรือนจำเริ่มลดน้อยลงตามลำดับ ทั้งนี้เพราะระบบเรือนจำได้สะท้อนให้เห็นผลกระทบทางลบทั้งต่อตัวผู้กระทำผิดเองและสังคมโดยรวมในหลายประการ ทำให้ผู้คนเกิดความกังวลในความสามารถของระบบเรือนจำที่จะฟื้นฟูศักยภาพของผู้กระทำผิด การคุมขังก่อให้เกิดการประท้วงเกิดการต่อต้านและการก่อความวุ่นวายขึ้นในเรือนจำหลายๆ แห่ง ซึ่งบางครั้งต้องใช้ความรุนแรงเพื่อให้เหตุการณ์สงบลง⁴⁷ ยิ่งเมื่อแนวความคิดในระยะหลังเริ่มจะตระหนักว่าผู้กระทำผิดที่ถูกส่งเข้าไปอยู่ในเรือนจำเป็นเป็นผู้มีความบกพร่องทางบุคลิกภาพและทางสังคม ดังนั้นการปรับปรุงแก้ไขให้ผู้กระทำผิดโดยเฉพาะที่กระทำผิดโดยพลั้งพลาดหรือไม่มีสันดานเป็นผู้ร้ายหรือโหดเหี้ยมให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้ภายหลังพ้นโทษจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่ก็มักจะมีผู้กล่าวว่า "เราจะแก้ไขผู้กระทำผิดได้อย่างไรในสถานที่ที่เรียกว่า คุก หรือ เรือนจำ" ความเชื่อเช่นนี้เกิดขึ้นจากสภาพของเรือนจำที่ไม่เหมาะสำหรับการ "แก้ไข" นอกจากนี้เรือนจำยังแยกผู้กระทำผิดออกจากสังคมที่เขาเป็นส่วนหนึ่งทำให้ยากต่อการที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายหลังการพ้นโทษ⁴⁸ ด้วยเหตุผลเหล่านี้การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำจึงได้เกิดขึ้นและมีการพัฒนาขยายขอบเขตการบังคับใช้ออกไปอย่างรวดเร็ว

⁴⁶ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2544), หน้า 57-58.

⁴⁷ โทนี ปีเตอร์, จากการแก้แค้นสู่การแก้ไข, แปลโดย ทิร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ยูเนสโก คูเรีย: 16.

⁴⁸ นัทธี จิตสว่าง, หลักทฤษฎีวิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์, หน้า 114

2.3.1 ความหมายของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ หมายถึง การใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแบบอื่นๆ แทนมาตรการจำคุกผู้กระทำผิดไว้ในเรือนจำ มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำนั้นมีความหมายใกล้เคียงกับ “การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน” (Community – Based Corrections)⁴⁹ กล่าวคือแทนที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในเรือนจำก็หันมาปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนแทน การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนนี้หมายความถึงการให้มาตรการในการควบคุมและแก้ไขผู้กระทำผิดแบบต่างๆ ที่ได้กระทำในชุมชนโดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนแบบต่างๆ เข้าช่วยในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด การใช้ทรัพยากรชุมชนนั้นอาจจะเป็นได้ในหลายลักษณะ เช่น การใช้บรรยากาศและสถานที่ในชุมชนแทนการควบคุมผู้กระทำผิดในเรือนจำ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขผู้กระทำผิดในรูปแบบพนักงานคุมประพฤติอาสาสมัคร รวมทั้งการเปิดโอกาสให้องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขผู้กระทำผิด⁵⁰ อันเป็นการสร้างความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันของสังคมในการสอดส่องแก้ไขผู้กระทำผิด ที่จะเอื้อให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อผู้กระทำผิดได้ง่ายขึ้นหากผู้กระทำผิดนั้นพันโทษและเตรียมตัวที่จะกลับเข้าสู่สังคมตามเดิมในอนาคต โดยจะหาวิธีการลงโทษหรือมาตรการต่างๆ เพื่อมาบังคับใช้ต่อผู้กระทำผิดที่ได้รับการเลี้ยงโทษจำคุก เช่น โทษปรับ การทำงานในชุมชน หรือการรอลงอาญา โดยมีการคุมประพฤติผู้กระทำผิดประกอบด้วย ถือเป็นกาให้โอกาสผู้กระทำผิดที่กระทำผิดเพียงเล็กน้อยไม่มีสันดานเป็นผู้ร้ายให้ไม่ต้องรับโทษจำคุกแต่ได้รับโอกาสในการกลับตัว⁵¹ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในชั้นแรกต้องมีกระบวนการและมาตรการทางกฎหมายในการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมเพื่อจุดประสงค์ในการเลี้ยงโทษจำคุกในชั้นตอนต่างๆ เสียก่อน แล้วจึงเลือกใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละรายมาบังคับใช้ โดยหลักเกณฑ์เรื่องวิธีการและการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากชั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมตลอดจนการเลือกใช้มาตรการที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่ได้รับการเบี่ยงเบนออกมานั้น จะมีหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย เช่น การใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคดีตัดสินคดีของศาลหรือองค์กรอื่นๆ ที่มีอำนาจพิจารณาคดีตัดสินและใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุกนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงตัวผู้กระทำผิดโดยละเอียดทั้งเรื่องประวัติในด้านต่างๆ พฤติกรรมเกี่ยวกับการกระทำผิด สภาพครอบครัว ความ

⁴⁹ Carlson Norman A., *Correction in the 21st Century: A Practical Approach*, p. 142.

⁵⁰ นัทธี จิตสว่าง. *หลักทฤษฎีวิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์*. หน้า 115

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

เจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ฯลฯ อันเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานคุมประพฤติที่จะสอดส่อง และรายงานต่อศาลอย่างละเอียดและถูกต้อง ในประเทศสหรัฐอเมริกาคำพิพากษาคัดสินของศาล ในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาบังคับใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในรูปแบบ ต่างๆ กว่า 90 เปอร์เซ็นต์เป็นการพิพากษาคัดสินตามคำแนะนำในรายงานการสืบเสาะเกี่ยวกับตัว ผู้กระทำผิดของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งถือว่ามีบทบาทสำคัญต่อการใช้ดุลยพินิจของศาลเป็น อย่างมาก

หากพิจารณาถึงความหมายของคำว่า การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำโดยไม่ มีค่านิยมอื่นๆ มาจำกัดขอบเขตของความหมาย ย่อมมีความหมายที่กว้างและอาจหมายความว่า การลงโทษผู้กระทำผิดหรือปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในทุกกรณีที่ไม่ใช่การลงโทษจำคุกหรือการ ลงโทษที่หนักกว่าโทษจำคุกซึ่งก็คือการประหารชีวิตผู้กระทำผิดนั่นเอง และอาจเกิดขึ้นได้ในทุก ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมตามแต่โครงสร้างกฎหมายในแต่ละประเทศ ยกตัวอย่างเช่น การ เปรียบเทียบปรับในขั้นตอนของเจ้าพนักงานตำรวจ การใช้ดุลยพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงาน อัยการ การรอกการลงโทษผู้กระทำผิดของศาล หรือแม้กระทั่งการปลดปล่อยผู้กระทำผิดก่อน กำหนดในขั้นตอนของเจ้าพนักงานเรือนจำ เป็นต้น โดยเรียกการผลักดันผู้กระทำผิดออกจาก กระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ว่า “การเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการ ยุติธรรม” และเมื่อมีการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกมาแล้วก็มักมีการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ให้ ผู้กระทำผิดต้องปฏิบัติตาม ซึ่งจะมีมาตรการหลากหลายรูปแบบเพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้อย่าง เหมาะสมและรองรับกับความจำเป็นในการแก้ไขสาเหตุการกระทำผิดที่แตกต่างกันของผู้กระทำ ผิดแต่ละคน เช่น การกำหนดให้ต้องมาพบเจ้าพนักงานคุมประพฤติตามเวลาที่กำหนด ต้องทำงาน สาธารณะประโยชน์โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้เสียหายจากการกระทำผิด หรือต้องเข้าไปอยู่ในศูนย์ควบคุมตามเงื่อนไขและระยะเวลาที่กำหนด โดยเรียกรูปแบบของ มาตรการต่างๆ เหล่านี้ได้ว่า “มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ” ซึ่งกระบวนการ เบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมและบังคับใช้มาตรการต่างๆ ในการปฏิบัติต่อ ผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำลักษณะนี้เองที่เมื่อรวมกันแล้วเรียกว่า “การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดย ไม่ใช้เรือนจำ” หรือ “การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน” อันเป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดที่กระทำ ผิดไปด้วยความพลั้งพลาด ไม่มีสันดานเป็นผู้ร้าย หรือกระทำความผิดที่มีโทษไม่รุนแรงออกจาก กระบวนการยุติธรรม แล้วเปลี่ยนมาใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในรูปแบบ ต่างๆ แทน อันจะช่วยลดผลกระทบจากการจองจำในเรือนจำและเป็นประโยชน์ต่อทั้งตัวผู้กระทำ ผิดและต่อสังคมส่วนรวมได้มากกว่า

2.3.2 วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำเป็นแนวความคิดในลักษณะการใช้รูปแบบหลากหลายลงโทษต่อผู้กระทำผิด และมุ่งใช้วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนที่สอดคล้องกับปัจจัยส่วนบุคคล พฤติกรรมแห่งการกระทำผิดและฐานความผิด โดยความมุ่งหมายสำคัญของการใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำมีดังนี้⁵²

2.3.2.1 เพื่อเป็นการลดความเสียหายของโทษจำคุกระยะสั้น หรือลดรอยมลทิน

แก่ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดอันเป็นลหุโทษจากการถูกคุมขังในเรือนจำ โดยผู้กระทำผิดจะพ้นจากการที่จะต้องมีการประเมินในการถูกจำคุกและการถูกตัดขาดออกจากชุมชน และนอกจากนั้นพวกเขาไม่ต้องถูกตราหน้าจากครอบครัว เพื่อนฝูง และสังคม อันอาจส่งผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรง

2.3.2.2 เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้ปรับสภาพชีวิตในชุมชนอิสระได้ดียิ่งขึ้น

ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ ผู้กระทำผิดจะได้รับประโยชน์จากการควบคุม สอดส่อง ในด้านการให้คำปรึกษาและการแนะนำ ตลอดจนการช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การวางเงินอเนก ให้ปฏิบัติตามเพื่อช่วยปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เป็นวิถีชีวิตประจำวันตามแนวทางของคนปกติส่วนใหญ่ในสังคม และโดยที่ผู้กระทำผิดซึ่งได้รับโอกาสอยู่ในชุมชนต่อไปยังคงประกอบอาชีพ ติดต่อพบปะกับครอบครัวญาติพี่น้อง และไม่ได้ติดต่อกับวอร์ดตามตึกที่ต่อต้านสังคมซึ่งมีอยู่ในเรือนจำ จึงไม่ทำให้เกิดความยุ่งยากสับสนในชีวิตทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2.3.2.3 เพื่อลดความแออัดยัดเยียดของสถานที่คุมขัง โดยสามารถกันพื้นที่และ

ทรัพยากรต่างๆในเรือนจำไว้สำหรับคุมขังผู้กระทำผิดร้ายแรงที่เป็นอันตรายต่อสังคมไว้เป็นเวลานานๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁵³

2.3.2.4 เพื่อช่วยประหยัดเงินงบประมาณของรัฐที่จะต้องสูญเสียในการควบคุมกักขัง

ผู้ต้องขังบางประเภทเกินความจำเป็น โดยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำประหยัดกว่าการจำคุก เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำน้อยกว่าค่าใช้จ่ายในการกักขังผู้กระทำผิด และผู้กระทำผิดยังคงสามารถหาเลี้ยงตนเองและคนในอุปการะของเขาได้

⁵² ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, หน้า 570.

⁵³ Belinda Rodgers McCarthy and Bernard J. McCarthy Jr., Community-Based Corrections, pp. 40-41.

ยิ่งไปกว่านั้นผู้กระทำผิดยังคงเสียภาษี ตลอดจนครอบครัวของเขาไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐอีกด้วย⁵⁴

2.3.2.5 เพื่อให้ผู้กระทำผิดสำนึกและได้มีโอกาสบรรเทาผลเสียหายจากการกระทำ ความผิดของตนเอง โดยผู้กระทำผิดยังอยู่ในฐานะที่จะจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิด รวมถึงค่าใช้จ่ายในศาล ค่าปรับ และชดใช้ความเสียหายทั้งแก่ผู้เสียหายและสังคมในรูปแบบอื่นๆได้ เช่น การทำงานสาธารณะโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เป็นต้น

2.3.2.6 เพื่อเป็นการลดภาระตลอดจนค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีของกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้หากการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำได้ทำการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมก่อนที่คดีจะถึงขั้นพิพากษาตามวิธีพิจารณาคดีปกติ

2.3.3 ขั้นตอนของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำแต่หันมาปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนแทน นั้นมีอยู่ในกระบวนการยุติธรรมหลายขั้นตอนและหลายรูปแบบ โดยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำหรือการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนนั้น สามารถเกิดขึ้นในขั้นตอนที่สำคัญ 3 ระดับด้วยกันคือ⁵⁵

ระดับที่หนึ่ง: ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เป็นการเลี้ยงหรือเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดความผิดออกไปจากกระบวนการยุติธรรม เช่น ใช้ศาลหมู่บ้าน หรือมาตรการทางสังคมสงเคราะห์โดยหน่วยงานด้านสวัสดิการกับผู้กระทำผิด เพราะผู้กระทำผิดในขั้นนี้เป็นผู้กระทำผิดเล็กน้อยไม่มีอันตรายต่อสังคม สามารถให้ชุมชนช่วยกันแก้ไขฟื้นฟูหรือช่วยเหลือให้ผู้กระทำผิดกลับเข้าสู่สังคมและดำรงชีวิตตามปกติได้ด้วยการจัดการตนเองภายในชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนขั้นตอนนี้สามารถช่วยลดงานที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างเด็ดขาด เพราะเป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดไปตั้งแต่ยังไม่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนใดๆเลย เป็นเรื่องของชุมชนที่จะต้องใช้มาตรการการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนด้วยศักยภาพและทรัพยากรในด้านต่างๆของชุมชนเอง

⁵⁴ ไพศาล วิเชียรเกื้อ, “การวิเคราะห์นโยบายการคุมประพฤติจำเลยในคดีอาญาแทนการลงโทษจำคุก,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาคศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 30.

⁵⁵ นที จิตสง่าง, หลักทัณฑ์วิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์, หน้า 122.

ระดับที่สอง:ระหว่างการศึกษาในกระบวนการยุติธรรม กรณีที่สองนี้ผู้กระทำผิดเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วแต่ใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก โดยเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกไปในขั้นตอนต่างๆระหว่างการดำเนินคดีของตำรวจ การพิจารณาสั่งคดีของอัยการ หรือระหว่างการพิจารณาของศาล โดยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในชั้นตอนนี้ เช่น

- การรอกการลงอาญาโดยระบบคุมประพฤติ โดยหลักการของการคุมประพฤติดูแลเมื่อศาลเห็นว่าจำเลยกระทำผิดจริงแต่ยังไม่สมควรที่จะถูกลงโทษจำคุก ก็รอกการลงอาญาไว้ก่อนโดยอยู่ภายใต้การคุมประพฤติ มีเจ้าพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้สอดส่องดูแล ตลอดจนการช่วยเหลือให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัวอยู่ในสังคมภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หากไม่กระทำผิดเงื่อนไขของการคุมประพฤติหรือกระทำผิดในคดีอาญาอื่นๆ ก็จะไม่พ้นโทษเป็นอิสระ หากกระทำผิดเงื่อนไขหรือกระทำผิดในคดีอาญาอื่นๆก็จะถูกลงโทษตามที่รอลงอาญาไว้⁵⁶
- การชะลอการฟ้อง เป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นของอัยการเพื่อเป็นการเลี้ยงโทษจำคุก โดยมีหลักการว่าอัยการอาจใช้อำนาจที่จะมีดุลยพินิจในการชะลอการฟ้องคดีแก่ผู้ต้องหาบางประเภทบางกรณีเอาไว้ก่อน หากเห็นว่าเมื่อฟ้องคดีแล้วจะเกิดผลเสียต่อตัวผู้ต้องหาหรือต่อสังคมมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงโทษผู้กระทำผิด จากนั้นก็จะปล่อยผู้กระทำผิดไปโดยอาจมีเงื่อนไข เช่น เงื่อนไขการคุมประพฤติในระยะเวลาหนึ่ง หากไม่มีการกระทำผิดเงื่อนไขหรือมิได้มีการกระทำผิดใดขึ้นอีกอัยการก็จะไม่ส่งฟ้องผู้ต้องหานั้น แต่หากกระทำผิดขึ้นอีกหรือทำผิดเงื่อนไขอัยการก็จะฟ้องในคดีที่รอฟ้องไว้และคดีที่ทำผิดใหม่อีกด้วย
- การควบคุมในวันหยุดหรือเป็นระยะ เป็นการใช้มาตรการกึ่งควบคุมโดยมีทั้งการควบคุมและปล่อยอย่างมีเงื่อนไขพร้อมๆกัน การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดวิธีนี้ผู้กระทำผิดจะถูกควบคุมไว้ในสถานควบคุมตามเวลาที่กำหนดไว้เฉพาะในวันเสาร์และอาทิตย์ ผู้กระทำผิดจะต้องมารายงานตัวที่สถานควบคุมเวลา 19.00 นาฬิกาของวันศุกร์ และจะได้รับการปล่อยกลับบ้านในวันอาทิตย์ เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้กลับไปใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวและทำงานเลี้ยงชีพตามปกติ และเมื่อถึงวันสุดสัปดาห์ก็กลับมาประจำที่สถานควบคุมอีกครั้งหนึ่งเช่นนี้ไปจนกว่าจะครบกำหนดโทษ ซึ่งปกติจะไม่น้อยกว่า 3 เดือนและไม่มากกว่า 12 เดือน
- บ้านกึ่งวิถี “เข้า” หรือ ศูนย์ควบคุมในชุมชน เป็นสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง มีลักษณะเป็นบ้านพักหรือศูนย์พักพิงที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนของผู้ที่ศาลสั่งควบคุมและให้พักอยู่ในบ้านกึ่งวิถีแทนการจำคุกในเรือนจำ ผู้ที่อยู่ในบ้านกึ่งวิถีจะออกไปทำงาน

⁵⁶ ภูวดล ภูขำนิ, หลักและเทคนิคการดำเนินงานบ้านกึ่งวิถี (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 30.

หรือเรียนหนังสือได้ตามปกติ แต่ต้องกลับเข้ามาในบ้านกึ่งวิถีตอนเย็นภายในเวลาที่กำหนด จัดเป็นรูปแบบการควบคุมที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสังคมกับเรือนจำ

- การทำงานสาธารณะแทนการจำคุก เป็นมาตรการที่กำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องทำงาน สาธารณะประโยชน์ประเภทต่างๆหรือช่วยเหลือสังคมตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

ระดับที่สาม: หลังจากได้รับโทษจำคุกแล้ว โดยผู้กระทำผิดถูกตัดสิทธิพินาศและได้รับโทษจำคุกในเรือนจำแล้ว แต่ได้รับการผ่อนปรนให้ออกมาภายนอกเรือนจำ หรือปลดปล่อยอย่างมีเงื่อนไขออกมาสู่สังคมเพื่อทำประโยชน์และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขต่างๆแทนการจำคุก ซึ่งเมื่อมีลักษณะการพยายามไม่ให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบจากการจำคุก แล้วนำผู้กระทำผิดมารับมาตรการแก้ไขฟื้นฟูในชุมชนแทนก็พอถือได้ว่าเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำได้เช่นเดียวกัน การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในชั้นตอนนี้ เช่น

- บ้านกึ่งวิถี “ออก” มีลักษณะเช่นเดียวกับบ้านที่อยู่อาศัยโดยทั่วไป จัดเป็นสถานพักพิงของผู้พ้นโทษหรือผู้ได้รับการพักการลงโทษ เพื่อให้โอกาสทดลองใช้ชีวิตในสังคมและให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดในการปรับสภาพกลับเข้าสู่สังคมปกติ
- ทัศนนิคม จะมีลักษณะเป็นหมู่บ้านทั่วไป ซึ่งได้รับการจัดสรรให้แก่ผู้พ้นโทษหรือผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษที่มีความประพฤติดี มีอุตสาหกรรม มีพื้นฐานทางด้านเกษตรกรรมมาก่อน ได้เข้ามาทำกินในที่ดินที่จัดให้โดยอนุญาตให้นำครอบครัวเข้ามาอยู่ด้วย
- การพักการลงโทษ เป็นกรณีที่นักโทษเด็ดขาดที่ต้องโทษจำคุกในเรือนจำมาแล้วระยะหนึ่ง ได้รับการพิจารณาให้ได้รับการปลดปล่อยก่อนกำหนดตามคำพิพากษาภายใต้เงื่อนไขการสอดส่องดูแลคุมประพฤติไปจนกว่าจะครบกำหนดโทษตามคำพิพากษา หากมิได้มีการกระทำผิดเงื่อนไขหรือกระทำผิดคดีอื่น ๆ ขึ้นอีกภายในระยะเวลาดังกล่าว ผู้ได้รับการพักการลงโทษก็จะได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระ ไม่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติอีกต่อไป
- การลดวันต้องโทษ เป็นมาตรการในการลดระยะเวลาในการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดีให้น้อยลง โดยการลดโทษจำคุกแล้วปลดปล่อยให้ผู้ต้องขังออกจากเรือนจำก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาและอาจให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมความประพฤติด้วยก็ได้ หากมิได้กระทำผิดเงื่อนไขหรือกระทำผิดอาญาขึ้นอีก ผู้ที่ได้รับการลดวันต้องโทษก็จะเป็นอิสระอย่างแท้จริง หากกระทำผิดเงื่อนไขหรือกระทำผิดอาญาขึ้นอีก ก็จะถูกส่งตัวเข้ารับโทษที่เหลือในเรือนจำต่อไปตามเดิม และในกรณีที่ทำผิดอาญาขึ้นใหม่ก็ต้องเพิ่มโทษในคดีใหม่เข้าไปด้วย

- การทำงานสาธารณะ เป็นการปล่อยผู้ต้องขังออกไปทำงานสาธารณะนอกเรือนจำในงานบริการสังคมรูปแบบต่างๆ เพื่อให้มีผลในการลดวันต้องโทษจำคุกแก่ผู้ต้องขังซึ่งช่วยให้ระยะเวลาในการจำคุกสั้นลงจึงจัดเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำได้เช่นกัน

2.3.4 รูปแบบของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำหรือการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากการบังคับใช้โทษจำคุกในสถานที่กักขังหรือเรือนจำนั้น สามารถเกิดขึ้นได้ในขั้นตอนต่างๆของกระบวนการยุติธรรม มาตรการต่างๆที่แพร่หลายและเป็นสากลซึ่งใช้รองรับผู้กระทำผิดที่ได้รับการเบี่ยงเบนออกมาในขั้นตอนต่างๆของกระบวนการยุติธรรมนั้นประกอบไปด้วย การคุมความประพฤติ การปรับ การกำหนดวันปรับ การริบทรัพย์ การจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหาย การทำงานสาธารณะ การคุมประพฤติแบบควบคุมใกล้ชิดพิเศษ การกักขังผู้กระทำผิดไว้ในบ้านของตนเอง โดยอาจใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ด้วย การส่งตัวเข้าค่ายทหาร การใช้ศูนย์รายงานตัว และการใช้ศูนย์ควบคุมในชุมชน⁵⁷ มาตรการต่างๆเหล่านี้จะถูกบังคับใช้กับผู้กระทำผิดตามความเหมาะสมในการควบคุมดูแลและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดแต่ละคน และอาจกำหนดมาตรการต่างๆหลายข้อให้ผู้กระทำผิดต้องปฏิบัติตามพร้อมๆกันก็ได้ การแบ่งแยกมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำเหล่านี้ อาจแบ่งได้ตามระดับความเข้มงวดในการควบคุมสอดส่องดูแลและความรุนแรงหรือผลกระทบที่ผู้กระทำผิดจะได้รับ โดยการคุมประพฤติถือเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำที่มีความเข้มงวดน้อยที่สุด ระดับต่อมาก็เรียงได้เป็น โทษปรับ ริบทรัพย์สิน การจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหาย การทำงานสาธารณะ การคุมประพฤติแบบควบคุมแบบใกล้ชิดพิเศษ การกักขังผู้กระทำผิดไว้ในบ้านของตนเอง ศูนย์รายงานตัว และศูนย์ควบคุมในชุมชนตามลำดับ ซึ่งมาตรการเหล่านี้ถือเป็นการใช้รูปแบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำที่มีความรุนแรงและเข้มงวดมากกว่าการคุมประพฤติปกติ มีสถานะอยู่ระหว่างการคุมประพฤติปกติและการจำคุกในเรือนจำ มาตรการเหล่านี้จัดเป็นรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในกลุ่มที่เรียกว่าเป็นมาตรการระดับกลางในการลงโทษผู้กระทำผิด (Intermediate sanction or Intermediate punishment) แนวโน้มการบังคับใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช่เรือนจำในปัจจุบันมีการบังคับใช้มาตรการในลักษณะของ Intermediate sanction เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เพราะวัตถุประสงค์และประโยชน์ของมาตรการ Intermediate sanction เอง ที่เน้นหนักการป้องกันสังคมโดยพยายามสร้างรูปแบบของมาตรการแก้ไขฟื้นฟูและควบคุมดูแลผู้กระทำผิดที่มีความเหมาะสมและ

⁵⁷ Carlson Norman A., *Correction in the 21st Century: A Practical Approach*, p.

หลากหลายกว่าการจำคุกและการคุมประพฤติสำหรับบังคับใช้กับผู้กระทำผิดแต่ละประเภท และยังเป็นทางเลือกค่าใช้จ่ายในการคุมขังผู้กระทำผิดด้วย โดยสามารถแยกอธิบายถึงมาตรการหรือรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในลักษณะต่างๆ ได้ดังนี้⁵⁸

2.3.4.1 การคุมประพฤติ (Probation)

มาตรการคุมประพฤติเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำที่ถูกใช้อย่างกว้างขวางทั่วโลก มีต้นกำเนิดในปี ค.ศ. 1841 จากแนวคิดของ John Augustus ซึ่งถือเป็นบิดาของการคุมประพฤติ โดยเขาได้ริเริ่มนำผู้กระทำผิดที่กำลังจะถูกส่งเข้าเรือนจำเข้ามารับการควบคุมดูแลภายในบ้านของเขาเอง และให้การช่วยเหลือตลอดจนคำแนะนำต่างๆ ในการแก้ไขสาเหตุการกระทำผิดและการดำรงชีวิตในสังคม จนประสบความสำเร็จในการแก้ไขผู้กระทำผิดเหล่านั้น ซึ่งถือเป็นรูปแบบการคุมประพฤติผู้กระทำผิดในครั้งแรก ต่อมาก็ได้พัฒนารูปแบบการคุมประพฤติมาจนมีลักษณะเช่นในปัจจุบันและมีการบังคับใช้อย่างแพร่หลาย การคุมประพฤติผู้กระทำผิดอย่างเป็นทางการเกิดขึ้นที่รัฐ Massachusetts ในปี ค.ศ. 1878 ที่ได้มีการผ่านกฎหมายเกี่ยวกับการคุมประพฤติและมีการจัดตั้งองค์กรและจัดหาเจ้าหน้าที่มารองรับการดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าวและมีพัฒนาการเรื่อยมาจนปัจจุบัน รูปแบบการคุมประพฤติในปัจจุบันถือเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำที่มีความเข้มงวดน้อยที่สุดและมีการบังคับใช้อย่างแพร่หลาย อนุญาตให้ผู้กระทำผิดสามารถอยู่ในสังคมปกติภายใต้การควบคุมสอดส่องที่มีขอบเขตจำกัดของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ⁵⁹ และอาจต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขอื่นๆ ที่กำหนดโดยศาลด้วย

ในสหรัฐอเมริกาการคัดเลือกผู้กระทำผิดที่เหมาะสมที่จะได้รับมาตรการคุมประพฤติ มักจะเป็นไปตามรายงานก่อนการพิจารณาและกฎหมายในแต่ละรัฐ อันเป็นแนวทางให้ศาลในการพิจารณาถึงความเหมาะสมและข้อจำกัดของการใช้มาตรการคุมประพฤติต่อผู้กระทำผิดแต่ละคน เช่น จะไม่อนุญาตให้ใช้การคุมประพฤติกับผู้กระทำผิดฐานฆ่าคนตาย ผู้กระทำผิดทางเพศ หรือผู้กระทำผิดในความผิดอื่นๆที่มีความร้ายแรงในลักษณะนี้รวมตลอดถึงผู้กระทำผิดที่มีประวัติการกระทำผิดร้ายแรงมาก่อนด้วย โดยปกติแล้วการคุมประพฤติจะอนุญาตให้ใช้กับผู้กระทำผิดครั้งแรก ผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำน้อย และผู้กระทำผิด

⁵⁸ Ibid., pp.144-177.

⁵⁹ Belinda Rodgers McCarthy and Bernard J. McCarthy, Jr. Community-Based Corrections, p. 97.

ซึ่งมีลักษณะความผิดไม่รุนแรงเพราะผู้กระทำผิดเหล่านี้ใช้เพียงมาตรการควบคุมสอดส่องเพียงเล็กน้อยก็เพียงพอที่จะแก้ไขฟื้นฟูและป้องกันการกระทำผิดซ้ำแล้ว การคุมประพฤติจะมีการติดต่อกันระหว่างผู้กระทำผิดและเจ้าพนักงานคุมประพฤติค่อนข้างน้อย ในหลายรัฐบังคับใช้มาตรการคุมประพฤติโดยกำหนดเพียงการติดต่อกันทางโทรศัพท์หรือจดหมายระหว่างเจ้าพนักงานคุมประพฤติและผู้ถูกคุมประพฤติเท่านั้นโดยไม่มีมาตรการอื่นใดประกอบเลย ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะว่าการขยายการบังคับใช้มาตรการคุมประพฤติอย่างรวดเร็วจนเจ้าพนักงานคุมประพฤติมีไม่เพียงพอกับความต้องการ ในปี ค.ศ. 1995 มีผู้ถูกคุมประพฤติในสหรัฐอเมริกาถึง 3.1 ล้านคน คิดเป็นอัตราเฉลี่ยของเจ้าพนักงานคุมประพฤติต่อผู้ถูกคุมประพฤติ คือ ผู้ถูกคุมประพฤติ 258 คน ต่อเจ้าพนักงานคุมประพฤติ 1 คน ซึ่งยังห่างจากอัตราส่วนที่เหมาะสมซึ่งมีการกำหนดไว้ที่ผู้ถูกคุมประพฤติ 30 คนต่อเจ้าพนักงานคุมประพฤติ 1 คนอยู่อีกมาก อันเป็นผลให้ต้องมีการแยกประเภทของผู้ถูกคุมประพฤติออกตามระดับความเสี่ยงที่อาจจะกระทำผิดซ้ำออกเป็น 4 ระดับ และมุ่งเน้นการสอดส่องควบคุมดูแลผู้ถูกคุมประพฤติที่มีความเสี่ยงมากเป็นพิเศษก่อน ส่วนผู้ถูกคุมประพฤติที่มีความเสี่ยงน้อยก็ลดความเข้มงวดในการควบคุมดูแลไปตามลำดับ และตามข้อเท็จจริงแล้วในบางคดีเจ้าพนักงานคุมประพฤติแทบจะไม่เคยพบหน้ากับผู้ถูกคุมประพฤติประเภทที่มีความเสี่ยงต่ำเลย ต้องรอจนถึงวันครบกำหนดสิ้นสุดของระยะเวลาการคุมประพฤติเจ้าพนักงานคุมประพฤติและผู้ถูกคุมประพฤติจึงได้พบกันอีกครั้ง

เงื่อนไขการคุมประพฤติของผู้กระทำผิดแต่ละคนจะแตกต่างกันไปตามพฤติกรรม บุคลิกลักษณะ และสภาพปัญหาของผู้กระทำผิดแต่ละคน รวมถึงวัตถุประสงค์ในการกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติแก่ผู้กระทำผิดด้วย แต่ก็จะมีหลักเกณฑ์พื้นฐานและวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันคือ เพื่อให้ผู้กระทำผิดสามารถปรับปรุงพฤติกรรมที่เป็นสาเหตุของการกระทำผิด บางศาลอาจวางเงื่อนไขคุมประพฤติที่เน้นการให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้กระทำผิด ในขณะที่บางศาลก็มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำผิดรวมอยู่ในเงื่อนไขคุมประพฤติด้วย เงื่อนไขคุมประพฤติพื้นฐานที่มีการกำหนดในคำพิพากษาเป็นปกติคือผู้กระทำผิดต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ส่วนเงื่อนไขอื่นๆที่จะกำหนดเพิ่มเติมแก่ผู้กระทำผิดที่ถูกคุมประเวตินั้น สมาคมเนติบัณฑิตยสภาอเมริกา (American Bar Association) ได้เสนอแนะและรวบรวมไว้หลายประการ เช่น การกำหนดให้ต้องเข้าร่วมกิจกรรมตามที่กำหนด, ต้องดูแลรับผิดชอบครอบครัว, ต้องทำงานประกอบอาชีพหรือห้ามประกอบอาชีพหรือวิชาชีพบางอย่าง, ต้องเข้าศึกษาเล่าเรียนหรือฝึกอบรมวิชาชีพ, ต้องเข้ารับการบำบัดรักษาโรคทั้งทางกายและทางจิตกับแพทย์, ต้องพักอาศัยอยู่ในเขตอำนาจศาลหรือเขตท้องที่ที่กำหนดหรือในสถานที่ที่ถูกจัดตั้งขึ้นสำหรับผู้ถูกคุมประพฤติ, ห้ามไม่ให้พบปะกับบุคคลที่กำหนดหรือห้ามเข้าไปในสถานที่ที่กำหนด, ต้องจ่ายค่าชดเชยเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด และนอกจากนี้เงื่อนไขที่ศาลกำหนดเสมอในการวางมาตรการ

คุมประพฤติ คือ การต้องเข้ารับการตรวจหาสารเสพติดหรือสุราหรือการกระทำบางอย่างจะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานคุมประพฤติแล้วเป็นครั้งๆไปเท่านั้น เช่น การขออนุญาตออกนอกเขตเมืองที่กำหนด และผู้ถูกคุมประพฤติอาจถูกกำหนดให้ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบสารเสพติดหรือปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายด้วยตนเองอีกด้วย การไม่ยอมชำระค่าใช้จ่ายส่วนนี้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการถูกเพิกถอนการคุมประพฤติเช่นกัน

เงื่อนไขการคุมประพฤติทั้งหมดที่ศาลกำหนดแก่ผู้กระทำผิดแต่ละคนนั้นจะถูกรวบรวมระบุเป็นข้อบังคับที่ผู้ถูกคุมประพฤติแต่ละคนจะต้องปฏิบัติตาม การผิดเงื่อนไขคุมประพฤติที่ระบุไว้ในข้อบังคับแล้วจะถือเป็นการผิดเงื่อนไขคุมประพฤติตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ (Technical violation) ทันที และจะก่อให้เกิดกระบวนการทางกฎหมายในการตรวจสอบการละเมิดเงื่อนไขคุมประพฤติโดยศาลขึ้นเพื่อดำเนินการพิจารณาเพิกถอนการคุมประพฤติต่อไป ซึ่งนอกจากข้อบังคับนี้แล้วการฝ่าฝืนกฎหมายอื่นๆก็ถือเป็นการฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุมประพฤติเช่นกัน การถูกเพิกถอนการคุมประพฤตินั้นจะส่งผลให้ผู้ถูกคุมประพฤติต้องได้รับโทษที่หนักขึ้นหรือได้รับการวางเงื่อนไขการคุมประพฤติที่เข้มงวดขึ้น อาจมีการใช้มาตรการต่างๆในลักษณะของ Intermediate Sanction ที่เป็นรูปแบบของมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำที่มีความเข้มงวดและรุนแรงมากกว่าเข้ามาบังคับใช้ด้วย ในสหรัฐอเมริกาการฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุมประพฤติถือเป็นเรื่องร้ายแรงเพราะอาจหมายถึงการต้องเข้าไปรับโทษจำคุกในเรือนจำเลยที่เดียว และนอกจากนั้นยังส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดด้วยเพราะแสดงถึงความล้มเหลวในการบังคับใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำที่ไม่สามารถควบคุมดูแลผู้กระทำผิดตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ตลอดจนไม่สามารถสร้างความปลอดภัยให้แก่สังคมได้

2.3.4.2 มาตรการระดับกลางในการลงโทษผู้กระทำผิด (Intermediate Sanction)

มาตรการระดับกลางในการลงโทษผู้กระทำผิด หรือ Intermediate sanction เป็นความหมายของรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในลักษณะต่างๆที่มีประสิทธิภาพและระดับความรุนแรงที่จะส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดมากกว่ามาตรการคุมประพฤติปกติที่บังคับใช้กันมาในอดีต แต่มีลักษณะไม่รุนแรงหรือเสียค่าใช้จ่ายมากเท่ากับการลงโทษจำคุกหรือเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่มีลักษณะอยู่ระหว่างคาบเกี่ยวว่าควรจะให้

ใช้วิธีการคุมประพฤติหรือควรจะใช้วิธีการจำคุก⁶⁰ ในบางครั้งก็มีผู้ให้ความหมายในเชิงกว้างครอบคลุมถึงการคุมประพฤติในทำนองว่าการคุมประพฤติเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการ Intermediate sanction ด้วย มาตรการ Intermediate sanction จะใช้กับกรณีผู้กระทำผิดรุนแรง แต่ไม่ถึงขนาดที่จำเป็นต้องส่งเข้าคุมขังในเรือนจำ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้กระทำผิดที่รุนแรงเกินกว่าจะบังคับใช้เพียงมาตรการคุมประพฤติปกติ⁶¹ โดยมาตรการ Intermediate sanction เป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพการควบคุมดูแลผู้กระทำผิดและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น และมีมาตรการในรูปแบบต่างๆ ให้เลือกใช้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคนมากที่สุด โดยมีผู้กระทำผิดที่ตามปกติหากไม่มีมาตรการในลักษณะ Intermediate sanction มาบังคับใช้มักต้องถูกส่งตัวเข้าเรือนจำ ทั้งที่มีความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำน้อยและอาศัยการควบคุมดูแลด้วยมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เหมาะสมในสังคมก็เพียงพอแล้วเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการบังคับใช้⁶²

แนวคิดการบังคับใช้มาตรการในลักษณะ Intermediate sanction นี้ อยู่บนพื้นฐานของความเหมาะสมและจำเป็นของผู้กระทำผิดแต่ละคน ว่ามาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำชนิดใดจะเกิดประโยชน์ต่อสังคมและสามารถแก้ไขสาเหตุการกระทำผิดและเป็นไปตามวัตถุประสงค์การลงโทษได้ดีที่สุด แนวคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนเช่นนี้ มักสวนทางกับความเข้าใจและความเชื่อของประชาชนส่วนใหญ่ที่เห็นว่าเมื่อผู้กระทำผิดฝ่าฝืนกฎหมายที่เป็นกฎเกณฑ์ของสังคมแล้ว ก็ควรต้องถูกลงโทษและกักขังเอาไว้ให้ห่างจากชีวิตประจำวันและสังคมของพวกเขาให้มากที่สุด ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าการลงโทษผู้กระทำผิดด้วยมาตรการใดๆก็ตามที่ไม่ใช่โทษจำคุกหรือโทษที่รุนแรงกว่าจะไม่มี ความรุนแรงเพียงพอที่จะจัดการกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นและสร้างความปลอดภัยให้กับสังคม⁶³ และมักไม่เคยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการคุมขังและดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด ซึ่งทั้งหมดก็คือเงินภาษีของประชาชนในสังคมทุกคนนั่นเอง ปัญหาเหล่านี้เป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งในการบังคับใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่

⁶⁰ จรัส บุรณพันธ์ศรี, การคุมประพฤติกับความมั่นคงของชาติ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 43.

⁶¹ George F. Cole, *The American Systems of Criminal Justice*, p. 440.

⁶² Probation and Intermediate Sanction [Online], (n.d.), Available from: <http://www.uaa.alaska.edu/just/just110/prison1.html> [2001, January 17]

⁶³ Shereen Benzvy-Miller. *Community Corrections and the NIMBY Syndrome* [Online], (n.d.), Available from: <http://www.csc-scc.ga.ca/text/pblct/forum/e022/e022h.shtml> [2000, November 20]

ใช้เรือนจำในทุกรูปแบบ ซึ่งรวมถึงมาตรการในลักษณะของ Intermediate sanction นี้ด้วย อันแสดงให้เห็นว่าการบังคับใช้มาตรการในลักษณะของ Intermediate sanction รูปแบบต่างๆนี้ ไม่สามารถเริ่มต้นได้ด้วยการบัญญัติกฎหมายเพื่อวางหลักเกณฑ์และให้อำนาจแก่ศาลที่จะทำหน้าที่ตัดสินพิพากษาและจัดตั้งองค์กรจำคุกตลอดจนกำหนดระเบียบข้อบังคับขั้นมารองรับการบังคับใช้ แต่ต้องสร้างความเข้าใจกับประชาชนก่อนในขั้นแรกว่า การเลี้ยงโทษจำคุกจะเกิดขึ้นกับผู้กระทำผิดที่ไม่มีพฤติกรรมรุนแรงยังไม่จำเป็นและไม่เหมาะสมที่จะแยกเขาออกจากสังคมซึ่งจะส่งผลเสียมากกว่าผลดีในหลายๆด้าน และด้วยการเลือกวิธีการที่จะปฏิบัติกับผู้กระทำผิดแต่ละคนอย่างเหมาะสมพร้อมๆกับการสร้างมาตรการควบคุมดูแลที่ดี ก็เพียงพอที่จะทำให้สังคมปลอดภัยจากผู้กระทำผิดเล็กน้อยเหล่านี้ และจะช่วยให้เรือนจำไม่ต้องรับภาระมากเกินไปโดยไม่จำเป็น อันจะทำให้เรือนจำมีประสิทธิภาพและเหลือทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไว้สำหรับจัดการกับผู้กระทำผิดร้ายแรงที่ควรกักขังไว้เป็นเวลานานเพื่อความปลอดภัยของสังคม เมื่อประชาชนมีความเข้าใจและมีทัศนคติที่ถูกต้องแล้วการบังคับใช้มาตรการในลักษณะ Intermediate sanction ซึ่งมีลักษณะของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนที่ต้องอาศัยทรัพยากรต่างๆประกอบในการดำเนินการด้วยจึงจะสามารถดำเนินไปได้

รูปแบบของมาตรการ Intermediate sanction มีวัตถุประสงค์และระดับความรุนแรงแตกต่างกันไป โดยมีการปรับแบบกำหนดวันปรับ (day fines) , การริบทรัพย์สิน (forfeitures) และการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้กระทำผิด (restitution) เป็นมาตรการ Intermediate sanction ที่มีความรุนแรงน้อยที่สุด และมักจะนำไปบังคับใช้ร่วมกับมาตรการคุมประพฤติปกติในลักษณะเป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งของการคุมประพฤติ ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการคุมประพฤติให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคนและมีความหลากหลายมากขึ้น ในกลุ่มต่อมาก็มีการบริการสาธารณะ (community service), การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด (Intensive supervision), การคุมขังผู้กระทำผิดในบ้านของตนเองโดยใช้หรือไม่ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (house arrest and electronic monitoring) เป็นการลงโทษที่มีระดับความรุนแรงเพิ่มขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง และในระดับที่รุนแรงเพิ่มขึ้นมาในขั้นสูงสุดก็มีศูนย์รายงานตัว (day reporting center) และศูนย์ควบคุมในชุมชน (residential community corrections) อันเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดตามที่เสนอในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งถือเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในลักษณะ Intermediate sanction ที่มีระดับความรุนแรงและเข้มงวดมากที่สุดหรือจัดเป็นมาตรการลงโทษผู้กระทำผิดที่มีระดับความรุนแรงรองลงมาจาก การลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดเลยทีเดียว โดยสามารถอธิบายถึงมาตรการ Intermediate sanction ในรูปแบบต่างๆได้ดังนี้

- **การปรับแบบกำหนดวันปรับ (Day Fines)** เป็นมาตรการทางการเงินโดยปรับเงินจากผู้กระทำผิดแต่อยู่บนพื้นฐานของรายได้ที่ได้รับในแต่ละวันของผู้กระทำผิดแต่ละคน ซึ่งต่างจากโทษปรับในแบบเดิมที่จะกำหนดจำนวนค่าปรับที่แน่นอนตามดุลยพินิจของศาล โดยจำนวนค่าปรับตามปกติจะคำนวณจากลักษณะและความรุนแรงของการกระทำผิดแต่ไม่คำนึงถึงความสามารถในการจ่ายของผู้กระทำผิดแต่ละคนที่แตกต่างกัน การปรับแบบกำหนดวันปรับนี้เริ่มบังคับใช้โดยปรากฏในคำพิพากษาของศาลในประเทศทางเหนือของยุโรปมาหลายปีแล้ว ต่อมาก็มีการบังคับใช้ในสหรัฐอเมริกาเพื่อทดแทนการปรับแบบเดิมที่คำนึงถึงแต่ความผิดที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดที่มีรายได้น้อยอย่างรุนแรง แต่กลับมีผลกระทบเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีผลด้านการลงโทษทางการเงินเลยกับผู้กระทำผิดที่มีฐานะดีหรือร่ำรวย ซึ่งผลเสียของการปรับในลักษณะปกตินี้บางครั้งทำให้เกิดความไม่ยุติธรรม และยากจะกำหนดอัตราค่าปรับที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดที่มีฐานะแตกต่างกันได้ ค่าปรับที่สูงเกินไปจะทำให้ผู้กระทำผิดที่ยากจนไม่สามารถหาเงินมาจ่ายได้ ค่าปรับที่ต่ำเกินไปก็ไม่มีผลในการลงโทษหรือป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำผิดที่ร่ำรวยได้เช่นกัน

การบังคับใช้มาตรการปรับแบบกำหนดวันปรับในรูปแบบของ Intermediate sanction มีลักษณะเป็นการกำหนดค่าปรับในลักษณะทยอยจ่ายเป็นงวดๆตามระยะเวลาที่กำหนดโดยคำนึงถึงภาระและสถานะทางการเงิน หน้าที่การงานของผู้กระทำผิดแต่ละคนประกอบด้วย โดยจะไม่กำหนดจำนวนเงินค่าปรับที่ละมากๆ และให้จ่ายในครั้งเดียวเหมือนในอดีต แต่ก็ยังสามารถส่งผลด้านการลงโทษและการป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้เช่นเดียวกัน สามารถช่วยลดอัตราการจับกุมผู้ฝ่าฝืนไม่จ่ายค่าปรับเนื่องจากไม่มีเงินเพียงพอที่จะชำระในคราวเดียวได้ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้กระทำผิดรู้สึกถึงผลกระทบจากการกระทำผิดเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนานกว่าด้วย และการบังคับใช้โทษปรับแบบกำหนดวันปรับก็เป็นรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่ทำให้ผู้กระทำผิดยังสามารถใช้ชีวิตหรือทำงานอยู่ในสังคมและดูแลครอบครัวได้ตามปกติอีกด้วย

- **การริบทรัพย์ (Forfeitures)** เป็นมาตรการลงโทษทางการเงินเหมือนการปรับแบบกำหนดวันปรับ แต่ไม่ใช่การกำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องจ่ายค่าปรับเป็นเงิน แต่เป็นการทำให้ผู้กระทำผิดสูญเสียทรัพย์สินต่างๆที่ต้องถูกริบ การริบทรัพย์ส่วนใหญ่มักจะใช้เป็นมาตรการเสริมควบคู่กับมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในรูปแบบอื่นๆ ไม่ใช่มาตรการที่บังคับใช้เป็นเอกเทศเพียงมาตรการเดียว โดยปกติการริบทรัพย์จะรวมไปกับคำพิพากษาลงโทษอื่นๆของศาล ทรัพย์ที่จะถูกยึดตามปกติก็เป็นทรัพย์สินที่นำไปใช้ในการกระทำความผิด หรือทรัพย์สินผิดกฎหมายที่มีอยู่กับบุคคลต่างๆ การริบทรัพย์ที่มีไว้เป็นความผิดหรืออาจใช้กระทำ

ความผิดนี้อาจจะเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ยังไม่ลงมือกระทำความผิดก็ได้หากมีหลักฐานมาแสดงถึงเหตุอันเป็นไปได้ (probable cause) ในการจะใช้ทรัพย์สินนั้นกระทำความผิด

การริบทรัพย์สินจัดเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพมาก สำหรับใช้ในการจัดการกับองค์กรอาชญากรรมหรือขบวนการค้ายาเสพติดเพราะเป็นการตัดเส้นทางการลำเลียงทั้งสินค้าและเงินกำไรที่ได้รับ และการพิสูจน์ถึงลักษณะความผิดกฎหมายของทรัพย์สินเพื่อจะริบก็ทำได้ง่ายกว่า การพิสูจน์ความผิดของตัวบุคคลซึ่งบางครั้งการพิสูจน์ความผิดและนำตัวมาลงโทษทำได้ยาก โดยทรัพย์สินที่ยึดได้จากองค์กรอาชญากรรมก็มักมีมูลค่าสูง เช่น รถยนต์ เครื่องบิน เรือที่ใช้ขนส่งบ้านหรือโกดังที่เก็บสินค้า รวมตลอดถึงเงินสด เป็นต้น ซึ่งทรัพย์สินที่ริบมาได้ก็จะถูกนำออกประมูลหรือนำไปใช้ในองค์กรการกุศลหรือนำไปชดเชยความเสียหายที่ได้รับของเหยื่อจากการกระทำผิดที่เกิดขึ้น

- การจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหาย (Restitution) เป็นมาตรการในการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องจ่ายค่าชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิด ส่วนมากค่าชดเชยจะกำหนดให้จ่ายเป็นเงินแต่ในบางครั้งก็กำหนดเป็นการทำงานหรือการกระทำประโยชน์บางอย่างแก่ผู้เสียหาย ในสหรัฐอเมริกามีการบังคับใช้มาตรการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายอย่างจริงจังตั้งแต่ปี ค.ศ.1970 จนแทบจะกลายเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่กำหนดควบคุมไปกับมาตรการคุมประพฤติผู้กระทำผิดเสมอ ในช่วงแรกที่มีการบังคับใช้จะมีการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดที่ต้องการเลี้ยงโทษจำคุกในเรือนจำต้องทำงานชดเชยให้แก่ผู้เสียหายเพื่อลดความคิดแค้นจากผู้เสียหาย ด้วยการให้ผู้เสียหายได้รับประโยชน์ในลักษณะต่างๆจากผู้กระทำผิดแทน มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในลักษณะการจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้เสียหายนี้ไม่ได้มุ่งหวังจุดประสงค์การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเพียงอย่างเดียว แต่มีความต้องการลงโทษผู้กระทำผิด ป้องกันพฤติกรรมกรรมการกระทำผิดซ้ำในอนาคต และชดเชยความคิดแค้นของผู้เสียหายหรือเหยื่อจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นด้วย การกำหนดให้ต้องจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายนี้เป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสำหรับการบังคับใช้กับผู้กระทำผิดเกือบทุกกรณี เชื่อกันว่าเป็นการลงโทษที่รุนแรงกว่าทั้งการปรับและการคุมประพฤติปกติ⁶⁴ ปัจจุบันมีการบังคับใช้อย่างกว้างขวางเป็นส่วนหนึ่งของบทลงโทษที่กำหนดในคำพิพากษา และเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้เสียหายเป็น

⁶⁴ Peter B. Wood and Harold G. Grasmick. *Immutes Rank the Severivty of Ten*

Alternative Sanction Compares to Prison [Online], (n.d.), Available from:

<http://www.doc.state.ok.us/DOCS/OCJRC/OCJRC95/950725j.htm> [2001, February 11]

อย่างดี เพราะมาตรการนี้สามารถชดเชยความเสียหายจากการกระทำผิดที่เขาได้รับอย่างเป็นรูปธรรมอันเป็นการลงโทษที่เกิดประโยชน์กับผู้เสียหายด้วย ในขณะที่เดียวกันผู้กระทำผิดก็พอใจกับมาตรการนี้ เพราะช่วยเบี่ยงเบนเขาจากการถูกจำคุกโดยยังสามารถอยู่ในสังคมได้ ทำงานได้ และดูแลครอบครัวได้เหมือนเดิม มาตรการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายนี้จะบังคับใช้กับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินและเป็นผู้กระทำผิดครั้งแรก หรือเป็นมาตรการที่ใช้ควบคู่กับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในรูปแบบอื่นๆ ส่วนจำนวนค่าชดเชยตามดุลยพินิจของศาลที่เกิดขึ้นนั้นมักจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของค่าเสียหายที่แท้จริงเท่านั้น ไม่ใช่การชดเชยค่าเสียหายในลักษณะค่าเสียหายเชิงลงโทษเหมือนในคดีแพ่ง โดยการคำนวณค่าชดเชยสำหรับความบาดเจ็บทางร่างกายเป็นการคิดค่าชดเชยที่คำนวณได้ยากกว่าการคำนวณค่าเสียหายทางทรัพย์สินแต่ก็พอจะอาศัยปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลหรือค่าขาดรายได้จากการต้องหยุดงาน⁶⁵ มาประกอบการคำนวณได้เป็นต้น

- การให้ทำงานสาธารณะ (Community Service) เป็นมาตรการที่บังคับใช้ประกอบกับมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดประเภทอื่นๆ โดยอาจกำหนดเพิ่มเข้าไปในเงื่อนไขการคุมประพฤติปกติเพื่อเพิ่มระดับความรุนแรงของการลงโทษ การให้ทำงานสาธารณะเป็นการกำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องทำงานสาธารณะประโยชน์ตามที่จะได้รับมอบหมายให้แก่สังคมโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนจากการทำงาน อาจเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการกุศลหรือองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร โดยงานสาธารณะประโยชน์ที่จะได้รับมอบหมาย เช่น การทำความสะอาดถนน การทำสวนตัดแต่งสนามหญ้าในสวนสาธารณะ หรือทำความสะอาดอาคารสถานที่สาธารณะต่างๆ เช่น โบสถ์หรือโรงเรียน สถานที่จอดรถ สนามเด็กเล่น ซ่อมแซมสถานที่ราชการ ทำงานอาสาสมัครในโรงพยาบาลหรือสถานเอนามัย บางครั้งการกำหนดให้ทำงานสาธารณะอาจเกี่ยวข้องกับฐานความผิดที่ผู้กระทำผิดได้กระทำลงไปด้วย เช่น ผู้กระทำผิดในคดียาเสพติดจะถูกกำหนดให้ทำงานเป็นอาสาสมัครในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นต้น

การให้ผู้กระทำผิดทำงานสาธารณะก็บังคับใช้ในลักษณะเป็นเงื่อนไขประกอบกับมาตรการลงโทษผู้กระทำผิดแบบอื่นๆเช่นกัน โดยมีต้นกำเนิดในปี ค.ศ.1966 ในรัฐ California ที่มีผู้พิพากษาได้หาแนวทางในการลงโทษหญิงยากจนคนหนึ่งซึ่งกระทำผิดกฎจราจรและจอดรถในที่ห้ามจอดด้วย ซึ่งปกติการกระทำผิดในลักษณะนี้จะลงโทษปรับ แต่หญิงคนนี้นี้นายกจนมากไม่สามารถจ่ายค่าปรับได้ หากจะลงโทษจำคุกก็จะเป็นการทรมานและรุนแรงเกินไป ทั้งยังส่งผล

⁶⁵ Belinda Rodgers McCarthy and Bernard J. McCarthy, Jr. *Community-Based Corrections*. p. 153.

กระทบต่อครอบครัวของผู้กระทำผิดด้วย จึงเกิดแนวทางการพิพากษาในลักษณะกำหนดให้ ผู้กระทำผิดต้องทำงานสาธารณะขึ้นมาและได้รับการพัฒนาต่อเนื่องจนปัจจุบัน โดยใช้การทำงาน สาธารณะเป็นเงื่อนไขคุมประพฤติหนึ่งที่ผู้กระทำผิดต้องปฏิบัติ ทั้งนี้ตามประเภทของงานบริการ สาธารณะและระยะเวลาที่ศาลจะกำหนด และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลและวางแผนกำหนด รายละเอียดในการทำงานสาธารณะโดยเจ้าพนักงานคุมประพฤติที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลอีกครั้งหนึ่ง

- การควบคุมดูแลแบบใกล้ชิดพิเศษ (Intensive Supervision Programs or ISPs) หรือที่เรียกอีกอย่างว่าการคุมประพฤติแบบใกล้ชิดพิเศษ (Intensive supervision probation) ซึ่งมี ลักษณะของการเพิ่มระดับความเข้มข้นของการควบคุมสอดส่องและดูแลผู้กระทำผิดให้มากขึ้นไป กว่ามาตรการคุมประพฤติปกติ เพื่อกำจัดข้อเสียในด้านการควบคุมและสอดส่องดูแลของ มาตรการคุมประพฤติปกติที่บางครั้งไม่เข้มงวดเท่าที่ควรซึ่งไม่เหมาะสมในการควบคุมดูแล ผู้กระทำผิดบางประเภท การควบคุมผู้กระทำผิดอย่างใกล้ชิดพิเศษนี้ส่งผลให้สามารถใช้มาตรการ นี้กับผู้กระทำผิดที่มีลักษณะการกระทำผิดที่รุนแรงยิ่งขึ้นได้แทนที่จะส่งเข้าเรือนจำและเป็นการ ช่วยขยายฐานผู้กระทำผิดที่อาจใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำเพิ่มขึ้นได้ โดย จะใช้กับผู้กระทำผิดที่เห็นได้แน่ชัดว่ามาตรการคุมประพฤติปกติไม่เพียงพอสำหรับบังคับใช้ เพราะหากใช้เพียงมาตรการคุมประพฤติปกติผู้กระทำผิดมีแนวโน้มจะควบคุมตนเองไม่ได้และอาจ เกิดการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก จึงต้องขยับมาใช้มาตรการคุมประพฤติแบบควบคุมเป็นพิเศษซึ่งเป็น มาตรการเล็งโทษจำคุกในลักษณะของ Intermediate sanction อีกรูปแบบหนึ่ง

รูปแบบการควบคุมผู้กระทำผิดแบบเข้มงวดเป็นพิเศษนี้จะเพิ่มมาตรการต่างๆขึ้นมาจาก มาตรการคุมประพฤติปกติ โดยเลือกบังคับใช้เพิ่มให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคน ซึ่ง มาตรการต่างๆที่เพิ่มขึ้นมา เช่น การต้องเข้าพบกับเจ้าพนักงานคุมประพฤตินี้ขึ้น เพิ่มเงื่อนไขอื่นๆ ที่เข้มงวด เช่น ห้ามกลับบ้านเลยเวลาที่กำหนด ถูกตรวจหาสารเสพติดหรือสุราเป็นครั้งคราว ต้อง จ่ายค่าชดเชยให้ผู้เสียหายหรือทำงานสาธารณะ ต้องมีงานทำตลอดเวลา อาจถูกกำหนดให้อยู่แต่ ในบ้านและอาจต้องใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการควบคุมด้วย กำหนดให้เข้าร่วมในกิจกรรม แก้ไขฟื้นฟูที่จัดขึ้น เข้ารับการศึกษาในหลักสูตรที่กำหนด ถูกตรวจหาประวัติการกระทำผิดหรือ ประวัติการถูกจับกุมทุกสัปดาห์ เป็นต้น

- การคุมขังผู้กระทำผิดไว้ในที่อยู่อาศัย (House Arrest) หรือที่รู้จักกันในชื่อของ Home confinement หรือ Home detention ซึ่งถือเป็นมาตรการ Intermediate sanction ที่มี ระดับความเข้มงวดเพิ่มขึ้นมาอีกระดับจากการคุมประพฤติแบบควบคุมดูแลเป็นพิเศษ การคุมขัง ผู้กระทำผิดไว้ในที่อยู่อาศัย มีหลักเกณฑ์สำคัญคือต้องการให้ผู้กระทำผิดต้องอยู่แต่ในบ้านของ ตัวเองตลอดช่วงเวลาที่ศาลกำหนด หากได้รับอนุญาตให้ออกไปข้างนอกก็ต้องกลับเข้ามาในบ้าน

ภายในระยะเวลาที่กำหนดและอาจมีการวางข้อกำหนดอื่นๆประกอบด้วย เช่น ห้ามดื่มสุราหรือเสพยาเสพติด การอนุญาตให้ออกนอกที่อยู่อาศัยนั้นก็มักจะเป็นไปด้วยเหตุผลเพียงออกไปประกอบอาชีพ ชื่อของใช้ที่จำเป็น ไปทำงานสาธารณะตามที่ศาลกำหนด หรือพบแพทย์เท่านั้น โดยจะมีเจ้าหน้าที่คอยเข้าไปตรวจสอบเป็นครั้งคราวว่าผู้กระทำผิดอยู่ในที่อยู่อาศัยและปฏิบัติตามเงื่อนไขต่างๆที่กำหนดเรียบร้อยดีหรือไม่

-การคุมขังผู้กระทำผิดด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์(Electronic Monitoring) มีลักษณะเป็นการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ทำหน้าที่คอยส่งสัญญาณเพื่อบอกตำแหน่งของผู้กระทำผิดว่าอยู่ที่ไหนเพื่อช่วยในการตรวจสอบการควบคุมผู้กระทำผิดรูปแบบต่างๆในชุมชน โดยมักใช้ควบคู่กับมาตรการคุมขังผู้กระทำผิดไว้ในที่อยู่อาศัย แทนที่จะคอยส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบก็ติดตั้งอุปกรณ์ส่งสัญญาณอิเล็กทรอนิกส์ในลักษณะต่างๆไว้เพื่อคอยตรวจสอบแทน อันส่งผลให้การควบคุมผู้กระทำผิดไว้ที่บ้านมีความเข้มงวดมากขึ้น เพราะผู้กระทำผิดจะถูกตรวจสอบจากเครื่องมือที่ติดตั้งไว้ตลอดเวลาไม่ใช่การเข้าตรวจสอบเป็นครั้งคราวอีกต่อไป

ผู้กระทำผิดที่ถูกคุมขังด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต้องใส่ข้อมือหรือขี้ผึ้งทำหรืออุปกรณ์ส่งสัญญาณไว้กับตัวหนึ่งชิ้นและมีอุปกรณ์ส่งสัญญาณอีกชิ้นหนึ่งอยู่ในที่อยู่อาศัยของผู้กระทำผิด โดยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้จะมีหลักการทำงาน 2 รูปแบบคือ

1. อุปกรณ์แบบคอยรับสัญญาณ (Passive) ที่มีหลักการการทำงานคืออุปกรณ์ตัวที่อยู่ในบ้านจะคอยส่งสัญญาณและเสียงเตือนไปยังตัวผู้กระทำผิดเป็นครั้งคราว เมื่อผู้กระทำผิดได้รับสัญญาณเตือนจะต้องไปที่อุปกรณ์ตัวส่งสัญญาณ เพื่อแสดงสัญญาณบางอย่างที่แสดงถึงการอยู่ในที่อยู่อาศัยของเขาตามที่กำหนด เช่น การพูดเข้าไปในเครื่องส่งสัญญาณที่มีการคัดลอกสัญญาณเสียงของตัวผู้กระทำผิดไว้แล้ว เป็นต้น

2. อุปกรณ์แบบคอยส่งสัญญาณ (Active) ที่จะมีอุปกรณ์ตัวส่งอยู่ในบ้านคอยส่งสัญญาณวิทยุไปที่เครื่องที่ติดกับตัวผู้กระทำผิดตลอดเวลา หากผู้กระทำผิดออกนอกรัศมีส่งสัญญาณซึ่งก็หมายถึงออกนอกที่อยู่อาศัยหรือออกนอกรัศมีของเครื่องส่งสัญญาณตามที่กำหนดและตั้งค่าไว้ เครื่องก็จะส่งสัญญาณไปยังเจ้าหน้าที่เพื่อทำการตรวจสอบทันที หากผู้กระทำผิดพยายามถอดหรือทำให้ระบบส่งสัญญาณตรวจสอบใช้การไม่ได้ ก็จะถูกถือว่าทำผิดเงื่อนไขทันทีอันส่งผลให้ต้องถูกเพิกถอนเงื่อนไขการคุมประพฤติและถูกส่งเข้าจำคุกในเรือนจำ โดยหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่ใช้บังคับและวัตถุประสงค์การบังคับใช้ต่างๆก็จะเหมือนกับการคุมขังผู้กระทำผิดไว้ในที่อยู่อาศัยของตนเอง แต่จะมีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เข้ามาช่วยในการตรวจสอบควบคุมผู้กระทำผิดมีประสิทธิภาพและความรัดกุมมากขึ้น

- การกำหนดให้ต้องไปรายงานตัวที่ศูนย์รายงานตัว (Day Reporting Centers or DRCs) เป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ต้องคุมขังผู้กระทำผิดไว้ แต่ผู้กระทำผิดต้องเข้ารายงานตัวกับเจ้าหน้าที่ทุกวันตามสถานที่ที่กำหนดไว้ มีการบังคับใช้ครั้งแรกที่ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ.1970 สำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและผู้กระทำผิดที่มีอาการเจ็บป่วยจนในปี ค.ศ.1986 จึงมีการจัดตั้งศูนย์รายงานตัวอย่างเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรกที่รัฐ Massachusetts และมีพัฒนาการต่อเนื่องเรื่อยมา ในปัจจุบันศูนย์รายงานตัวใช้เป็นสถานที่สำหรับรองรับมาตรการเลี้ยงโทษจำคุกสำหรับทั้งผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและผู้กระทำผิดทั่วไป

ตามปกติศูนย์รายงานตัวมีหน้าที่ควบคุมสอดส่องผู้กระทำผิดและช่วยเหลือผู้กระทำผิดในด้านต่างๆ เช่น หางานทำและคอยให้คำปรึกษาตลอดจนจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูต่างๆ ให้ผู้กระทำผิดเข้าร่วมตามความเหมาะสม แต่ผู้กระทำผิดไม่ต้องเข้ามาอยู่อาศัยในศูนย์รายงานตัว ผู้กระทำผิดยังคงอยู่อาศัยที่บ้านของตนเองและออกไปทำงานหรือเรียนหนังสือตามปกติ แต่การดำเนินชีวิตประจำวันต้องเป็นไปตามตารางที่เจ้าหน้าที่กำหนดวางแผนไว้ให้ ผู้กระทำผิดต้องติดต่อกับศูนย์รายงานตัวเป็นช่วงๆทั้งวันทางโทรศัพท์และอาจมีการโทรเช็คจากเจ้าหน้าที่ด้วยว่าผู้กระทำผิดปฏิบัติตามตารางที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยมักมีเงื่อนไขต้องกลับเข้าบ้านภายในระยะเวลาที่กำหนด และต้องเข้ารายงานตัวที่ศูนย์รายงานตัวทุกวันในช่วงบ่ายหรือตอนเย็นหลังเลิกงาน ผู้กระทำผิดต้องทำการติดต่อด้วยวิธีการต่างๆกับศูนย์รายงานตัวเฉลี่ยอาทิตย์ละประมาณ 60 ครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นในการควบคุมพฤติกรรมของผู้กระทำผิดแต่ละคน และในระหว่างช่วงระยะเวลาที่ต้องเข้ารายงานตัวที่ศูนย์รายงานตัวนั้น ผู้กระทำผิดอาจต้องเข้าร่วมกิจกรรมหรือโปรแกรมเพื่อแก้ไขฟื้นฟูต่างๆตามที่กำหนดหรืออาจต้องไปทำงานบริการสาธารณะประโยชน์ประกอบด้วย

- การใช้ศูนย์ควบคุมในชุมชน (Residential Community Correction) หรือที่เรียกกันในอีกชื่อหนึ่งว่าบ้านกึ่งวิถีเข้า⁶⁶ ที่มีลักษณะเป็นรูปแบบของมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนตามที่เสนอในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จัดเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำโดยไม่ใช่เรือนจำที่มีความเข้มงวดมากที่สุด โดยเป็นมาตรการ Intermediate sanction ที่มีควมรุนแรงรองลงมาจาก การลงโทษจำคุกผู้กระทำผิด⁶⁷ และเป็นมาตรการที่ไม่อนุญาตให้ผู้กระทำผิดที่ถูกกำหนดให้ต้อง

⁶⁶ Frank R. Prassel, *Introduction to American Criminal Justice* (New York: Harper & Row, Publishers, Inc., 1975), p.194.

⁶⁷ Peter B. Wood and Harold G. Grasmick. *Immates Rank the Severity of Ten Alternative Sanction Compares to Prison* [Online], (n.d.), Available from: <http://www.doc.state.ok.us/DOCS/OCJRC/OCJRC95/950725i.htm> [2001, February 11]

เข้ามาอยู่ในศูนย์ควบคุมสามารถกลับไปอยู่กับครอบครัวตามปกติอันแตกต่างจากมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนอื่นๆ ในความหมายอย่างกว้างแล้วศูนย์ควบคุมมีรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งแบบกำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องเข้าอยู่ในศูนย์ควบคุมเต็มวัน (full-time) และแบบที่ผู้กระทำผิดต้องอยู่อาศัยในศูนย์ควบคุมเฉพาะบางเวลา (part-time) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ที่ศาลกำหนด ศูนย์ควบคุมจะดูแลความปลอดภัยของผู้กระทำผิดและสภาพแวดล้อมต่างๆ ตลอดจนพยายามช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยจะใช้ศูนย์ควบคุมได้กับผู้กระทำผิดที่ถูกเลี้ยงโทษจำคุกออกมาจากระบบการยุติธรรมในชั้นตอนต่างๆ ด้วยการกำหนดให้ผู้กระทำผิดมาพักอาศัยอยู่ในศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นและมีเจ้าหน้าที่คอยควบคุมดูแลตลอดระยะเวลาที่อยู่ในศูนย์ควบคุม ผู้กระทำผิดสามารถไปทำงานหรือเรียนหนังสือได้ตามปกติส่วนในเวลารว่างที่เหลือก็ต้องกลับเข้ามาอยู่ในศูนย์ควบคุมตามเดิม มาตรการควบคุมผู้กระทำผิดในศูนย์ควบคุมนี้มักจะมีการบังคับใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในรูปแบบอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น การกำหนดให้จ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย หรือ การทำงานสาธารณะ เป็นต้น และในระหว่างเวลาที่ผู้กระทำผิดอยู่ในศูนย์ควบคุมก็อาจมีโครงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในด้านต่างๆ ให้ผู้กระทำผิดเข้าร่วมปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย

2.3.5 การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำได้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ โดยแยกพิจารณาได้ดังนี้⁶⁸⁾

2.3.5.1 การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำตามประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดมาตรการในการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกไว้ 3 วิธี คือ

1) ให้ศาลให้ดุลยพินิจยกโทษจำคุก ตามมาตรา 55 ถ้าโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับมีกำหนดเวลาเพียง 3 เดือนหรือน้อยกว่า ศาลจะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลงอีกก็ได้

---

⁶⁸⁾ สมบูรณ์ ประสพเนตร, "มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ," เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องปัญหาคนล้นคุก: วิกฤตยุติธรรมที่ต้องแก้ไข เสนอที่ห้องพิฆาตเมฆ โรงแรมเดอะแกรนด์ 27 มกราคม 2543. (อ้างสำเนา)

หรือถ้าโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับมีกำหนดเวลาเพียง 3 เดือน หรือน้อยกว่าและมีโทษปรับด้วย ศาลจะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลงหรือยกโทษจำคุกโดยให้ปรับเพียงอย่างเดียวก็ได้

อันจะเห็นได้ว่ามาตรานี้เป็นการให้อำนาจศาลใช้ดุลยพินิจที่จะลดโทษจำคุกให้น้อยลง แต่ยังเป็นการลงโทษจำคุกจำเลยอยู่ เฉพาะการยกโทษจำคุกและลงโทษปรับเพียงสถานเดียวตาม ส่วนท้ายของมาตรานี้เท่านั้นที่นับเป็นมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

2) การเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นกักขังตามมาตรา 23 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกและในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อนแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ศาลจะพิพากษาให้ลงโทษกักขังไม่เกิน 3 เดือนแทนการลงโทษจำคุกก็ได้”

หากพิจารณาดูตามนัยมาตรานี้แล้ว จะเห็นได้ว่ายังมีได้เป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนจากโทษจำคุกมาเป็นโทษกักขังซึ่งมีลักษณะเบากว่า เนื่องจากสถานที่กักขังมีสภาพความมั่นคงแข็งแรงน้อยกว่าเรือนจำ แต่ตัวผู้กระทำความผิดยังคงถูกกักขังอยู่ในที่คุมขัง มิได้รับการปลดปล่อยออกมาอยู่ร่วมกับชุมชนแต่อย่างใด

3) การรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษตามมาตรา 56 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกและในคดีนั้น ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอันควรปราณีแล้วเห็นเป็นการสมควร ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอกการกำหนดโทษไว้ หรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้แล้วปล่อยตัวไป เพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนด แต่ต้องไม่เกิน 5 ปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้”

การรอกการกำหนดโทษหรือการรอกการลงโทษตามมาตรา 56 นี้ เป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำประการหนึ่งที่มีความสำคัญมาก เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดครั้งแรกที่กระทำความผิดประเภทไม่ร้ายแรงนักได้มีโอกาสกลับตัวกลับใจเสียใหม่ในสังคมปกติโดยไม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ในปัจจุบันศาลมักกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติต่างๆ ให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตามด้วย หากผู้กระทำความผิดสามารถปฏิบัติตามกฎหมายและไม่ฝ่าฝืน

เงื่อนไขการคุมประพฤติที่ศาลกำหนดไว้ ผู้กระทำผิดก็จะสามารถหลุดพ้นจากโทษจำคุกที่รอเอาไว้ โดยไม่ต้องได้รับมลทินหรือผลกระทบอื่นๆจากการต้องเข้ารับโทษจำคุกในเรือนจำ

2.3.5.2 การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ได้กำหนดมาตรการบางประการไว้ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการพิจารณาปลดปล่อยออกไปจากเรือนจำและทัณฑสถานต่างๆก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษา โดยมาตรการดังกล่าวได้แก่ การพักการลงโทษ และการลดวันต้องโทษจำคุก

1) การพักการลงโทษ เป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่มีผลให้นักโทษเด็ดขาดได้รับการปลดปล่อยตัวไปก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษา โดยจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลสอดส่องของพนักงานคุมประพฤติ การพักการลงโทษนี้กรมราชทัณฑ์ได้นำมาปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนานแล้ว แต่ขอบเขตการดำเนินงานยังไม่กว้างขวางเท่าที่ควรเนื่องจากขาดแคลนอัตราเจ้าพนักงานที่จะปฏิบัติหน้าที่พนักงานคุมประพฤติ

2) การลดวันต้องโทษจำคุก นับเป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดีได้มีโอกาสสะสมจำนวนวันที่ได้รับการลดโทษจำคุก อันจะมีผลให้บุคคลดังกล่าวได้รับพิจารณาปลดปล่อยไปจากเรือนจำก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษา โดยจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลสอดส่องของพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งนักโทษเด็ดขาดที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก หากกระทำผิดวินัยอาจถูกหักจำนวนวันต้องโทษที่ได้รับการสะสมไว้ และหากปฏิบัติผิดเงื่อนไขในการคุมประพฤติอาจถูกนำตัวกลับมาคุมขังในเรือนจำอีกตามกำหนดโทษที่เหลืออยู่

2.3.5.3 การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำตามกฎหมายอื่นๆ

นอกจากมาตรการต่างๆที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังได้มีการนำมาตรการอื่นๆมาใช้กับผู้กระทำผิดเป็นครั้งคราวอีกด้วย อาทิเช่น การนิรโทษกรรม และการพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งมีทั้งการพระราชทานอภัยโทษให้เป็นรายบุคคลโดยการยื่นเรื่องขอร้องถวายฎีกาตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 259-267 และการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ส่วนรวมโดยการตราพระราชกฤษฎีกาและกำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ผู้ที่อยู่ในข่ายที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งเหล่านี้ถือเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำได้เช่นกัน

เนื่องจากมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้กระทำผิดพ้นไปจากเรือนจำโดยเร็ว หรือก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษา

และนอกจากนี้ก็ยังมีความเห็นว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2534 ที่มีแนวคิดไว้สำหรับผู้กระทำผิดฐานเสพยาเสพติดนั้น ไม่ใช่อาชญากรที่สมควรจะใช้การลงโทษจำคุก แต่มีสภาพเป็นผู้ป่วยควรส่งตัวไปรับการรักษาในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพที่จะจัดตั้งขึ้น เป็นรูปแบบของการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดแทนการลงโทษจำคุก แต่ในปัจจุบันมาตรการนี้ยังไม่สามารถดำเนินการบังคับใช้ได้ เนื่องจากติดขัดในปัญหาข้อกฎหมายที่มีการใช้อำนาจตุลาการโดยองค์กรอื่นที่ไม่ใช่ศาลซึ่งเป็นการขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 233 ซึ่งในส่วนี้ก็อยู่ในระหว่างดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติอยู่ นอกจากนี้ยังไม่มีกฎหมายใดรองรับอำนาจหน้าที่ของกรมคุมประพฤติในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้⁶⁹ นอกจากนี้คำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมซึ่งใช้อำนาจในฐานะเป็นรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

---

⁶⁹ หม่อมหลวงไกรฤกษ์ เกษมสันต์, “บทบาทของกรมคุมประพฤติในการป้องกันอาชญากรรมมิติใหม่ในกระบวนการยุติธรรม,” (เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในหลักสูตรของนักศึกษาสถาบันพระปกเกล้า รุ่นที่ 1, 2539), หน้า 64.